Tractatus de casibus.

Peccata q̄ ptinet ad ep̄m.
Quid sit notoriū · ⁊ quot modis dicat̄
Peccata q̄ inducūt irregularitatē.
De hiis que repellūt ab ord' natos.
De minori excōmunicatōe.
De maiori excōicatione.
De hiis q̄ nō incidūt in canone ꝑ p
cussione clericoꝝ.
De excōicatis mittēdis ad papā.
De excommunicatis absoluēd' ab ep̄o.
Casus in qb; debet euitari excōicatus.
Casus ī quib; licet coīcare excōicatis.
De hiis qui nō possūt excōicari maiori
excōicatōne.
Casus ī quib; nō licet appellare.
De incendiariis.
De uotis.
De ↄsuetudine gn̄ali.
De hiis q̄ mittūtur ad ep̄m.
De sponsalib;.
Casus ī quib; spōsalia soluūtur s̄t
nouem. de futuro
De matrimonio.
Casus qui impediūt ⁊ dirimūt ma
trimoniū exceptis duob; ultimis
De restitutōib;.
De absolutōe sacerdotis.
De symonia circha religiosos

Peccata q̄ ptinēt ad ep̄m.

Nota sex casus ī q̄b; debet sacerdos mi
ttere ad ep̄m qui tn̄ multos alios ↄti
net. qui sex ↄphendūt ī hiis u̓sib;
Enormes anathema cremas mu
tatio uoti.
Casus solēpnes tibi dent ep̄e. sex hec.
Enormes. i. actꝰ clerici qui indiget
dispēsatōe ad ep̄m debet mitti. ul ut
dispēset ul' cū suis litteris mittat
ad papā. Sz multa sūt peccata ⁊ nō
peccata que irregularitatē īducūt
⁊ hūiusmodi que [illegible] re infra ī u̓sib;
Anathema. i. excōicatus maiori excō-
icatōe quos regre infra ī u̓sibus de ex
cōicatis. Cremās. i. oīs q̄ dr̄ uare uocat̄ incēdia
rii. regre ī. di. de incēdiariis. Mutatio uoti. i. q̄
uotū aliquis ↄpeteret cōmutari. ul' remitti
require ī. de uotis. Usus. i. omīa que de ↄsu
etudine t̄re mittūtur ad ep̄m ut ad maiore
ecclam ut q̄ ē ep̄s rōnabilr̄ retinuit. De qb;
regre ↄsuetudinē illi t̄re ī qua fueris
⁊ s̄m illā fac ibi. Et uide hūiꝰ u̓s hēc
materiā in quarto libro. regre infra de ↄsue
tudiē t̄re. Solēpnes. i. peccata p q̄b; deb; dari
solēpnis penitētia ut si comouisti totā ciui
tatē ī scelitatē. si occidisti patrē l' matrē.
l' aliquod grauissimū peccatū fecisti ⁊ enor
me ul' publicꝰ ī ciuitate sp̄alis est. Si aliqui
itelligūt. q̄n ē accusatꝰ ep̄o. ul' ē notoriū
uniuersis ⁊ n̄ fēci tm̄. Tibi dēt ep̄e sex hec. i.
h' sex sup' dc̄a ad ep̄m de iure debēt mitti.
sic ī ferius patebit ī expositōe u̓suum. Infi
ne uō hoꝝ dc̄a uerba et postmodū dr̄ de
restitutōib;. Deinde dr̄ ad religiosos spe
ciali ptinētia supponēt. ⁊ sic extendūtur
hoīa infra ascp̄ta. De irregularitatib;.

Nota q̄ q̄ comittit crimē mortale siue me
diocre ⁊ occultū pōt promoueri [illegible] acta
penitētia. Si uō ē manifestū n̄ pōt pmo
ueri sin' dispēsatōe p̄ irregularis ē.
Mediocria uō s̄t peccata s̄t adulteriū piuriū
sacrilegiū ⁊ hūiusmodi. Si uō fuit enorme
peccatū. siue occultū siue manifestū fit ir
regularis [illegible] ē nec pōt sin' dispēsatōe
pmoueri licet egerit penitētiā. Enormia
peccata s̄t symoniaca. homicidiū ⁊ hūiusmodi.
hec nota circa peccata clericoꝝ. l' laicoꝝ p
mouēdoꝝ. Itē nota q̄ existēs ī peccato mor
tali. peccat mortalr̄ recipiēdo ordīe
sicut alia sacramēta. ⁊ si recipit n̄ debet
exeq̄ n̄ egerit penitētiā. ⁊ optinuit dis
pēsatōem. excepto ī minori peccato occul
to l' manifesto. l' mediocri occulto. Idē
ē si recepto ordīe peccet mortalr̄. Sz
q̄m de crimine occulto. l' manifesto sunt
plures plurimos loquuntur. sumꝰ tractatū ui

K. K. LYCEAL BIBLIOTHEK ZU LAIBACH

Ideo ū ē q̄d sit maīfestū. Quid sit notoriū
Nhac p̄te maīfestū p̄ctm̄ uocat̄ q̄d ē no
toriū iuris. q̄ sz quosdā q̄d ē notoriū
fc̄i. notoriū iuris dr̄ tbz modis. p̄mo q̄n
ē quis de illo c̄mine iā canonice cōdēpnat̄.
Scdo q̄n in iudicio ɔfessus sp̄ote. Tcio q̄n
ē p legittimas p̄batōes canonice ɔuictus.
Et si talis ē sacdos missā ei ū debet ab s
ditis audiri. ū penitentia ū aliq̄ sacm̄ētū
recipi. q̄ ip̄o iur̄ ē suspēsus. Notorium
aut̄ fc̄i dicit̄ q̄d ē public̄ ū certū. a tm̄
si ɔfesso. sm̄ euidentiā fc̄i. q̄ de h populus ē
testis ul' maior pars p̄pli. q̄ dissimulatō
nis siue ificiatōis nō ē loc̄. ut pote si
de ɔtinētia agit̄ q̄ tenet publice muli
erē suspectam i domo. Si de furto forte
h̄t aīalia gradientia sup̄ terram. q̄ h̄ ē pu
blicū nō ex fama tm̄ sz ex euidentia
ita q̄ ū possit se celare ū testib̄ sit ne
cessari. ē q̄ accusator. tal' ē debet ab ep̄o
amoueri. q̄ si nō se correxerit debz ab
offō ecclastico suspēdi. q̄ si nō emēdauit
se debz p̄petuo amoueri. Quidā tm̄ dic̄t
q̄ tal' notorius fc̄i statī ē suspensus
q̄ debz a subditis i sacm̄ētis euitari. Si
nō ū sit notoriū eū h̄re ɔcubinā. sz pu
aīr
ex fama tm̄. si accusator nō apparet
q̄ de h habeat̄ suspicio. eit ei purgato
idicenda. i q̄ si defecit deponatur. Et isti
tales ū debet a subditis euitari. q̄ diu
ab ecclia tollerātur. Et nota q̄ in notorio
iuris exigit̄ q̄d q̄ p̄bato ū negātur. In
notorio aut̄ fc̄i ū reqrit̄ ordo iuris q̄
euidentia patrati sceleris clamore nō
idiget accusatoris. nec deffēsioū acq̄
rigēte appellatoī taliū. si appellaret̄.

Raptus. adulteriū. coitus. simplex. sodomia.
furtū sacilegus. homicida. scisma. rapiā.
falsidic' testis. heresis. piuria. nota.
Accusās frēm de c̄mine. ū p̄bat illud.
Iudicio ū q̄ patre suscipit arma.
Vendē ueneficiū. uiolato fc̄a sepulcri.
Incestus. q̄ appostasia uigas male fc̄a.

Altaris quos cernis uiclo maioi ligatos.
et q̄s infames hu̅a lege uocant.
Crimina deciuit p̄motū comemorata.
publica p̄ fc̄z. si sit. l' iudicis actum.
Symoniā recta habes. hoīcidā cui sociabis.
Cōplet occulta q̄ totū l' maīfesta.
Et coit simplex. multos ordie p̄uat.
Officio suspendit eos simul q̄ bn̄ficio.
Sepius iactat̄. aliquā cū se uiolasse.
Et ferat opprobriū. cui p̄ferra. effera ulla.

[illegible]

Raptus. i. cū uirgo uiolēt rapit̄. Et etiā
raptus eā ū ipa sz usuq̄ ei penitus ph̄i
berete uiolēter usurpat. Sz largo mō
dr̄ rapt' ū solū de uirgine. sz etiā de
uidua q̄ scīmoiali. Si raptus ē maī
festus ū pōt p̄moueri siū dispēsatiōe.
Si nō ē p̄motus ū debz exeq̄ sine dis
pēsatiōe ep̄i. Adulteriū. i. q̄n est maīfe
stū. nō ex fama tm̄. sz notoriū iuris
ul' fc̄i. tūc repellit p̄mouendū. i. nō
debz i susceptis ministrare. siū dis
pēsatiōe ep̄i. q̄ si p̄m ius agit̄ q̄ eū
q̄ de h[illegible]sit ɔuict' i iure debz depoī. et
hec regula debz s̄uai. i. oī pecco me
dicati notorio. Si ū pecca̅ ē medio
cre q̄ occultū. accepta penitētia pōt p̄
moueri
Coitus. i. simplex fornicatio si licet
ip̄z peccm̄. sit mediocre q̄ sit maī
festiuz ū iducit depositōez nisi ɔuict'
sit l' ɔfessus i iudicio metu p̄batōis.
Si tm̄ i iudicio ɔfessus ū metu p̄batōis
fuit. tc̄ penitus ū deponet̄. sz fiet q̄
dr̄ i decretis. s. q̄ talis sacdos ū cantet
missā ū diacon' euāgeliū alios ū ex
dies poterit exeq̄. Ite nota q̄ si ali
q̄s clericus ɔfiteatur etiā ex uis se
aliquā ɔiugatā p̄mitus defloruisse ē
i famiaz. q̄ p̄uditiū alicui. si p̄babit
suspēdet̄ ab offō. q̄ beneficio. ɔfiteus ei
uile ius dicat ɔfessio fc̄a eius
ū p̄stat p̄uditiū ɔfiteti. Et nota

Peccata que inducūt irregularitatem.

q si clericus in sacro ordine constitutus aliq
uam matrimonialiter ducit. debet priua
ri ordine et beneficio ecclesiastico. quia est tanquam
bigamus. Tamen si uirgo est potest episcopus dispensare
mulier uero et filii efficiuntur seruiles ecclesie. Sed
si ingrederentur religionem. possit episcopus secum
dispensare ut ad maiores ordines promo
ueantur. si autem in seculo moraretur est papa.
Symonia. i. symonia. siue sit publica siue
priuata. siue in ordine siue in beneficio. siue
in emendo siue in uendendo. Item symoniacus in or
dine. siue publicus siue priuatus sit est suspensus
quo ad se et quo ad alios. quia habet caracterem fur
tiuum. Item debet ab eo deponi. si iudici suo
alicuo in curia per inquisitionem constet. Si
uero est symoniacus in beneficio publicus
uel in conferendo ordinem uel beneficium uel sit medi
ator publicus est similiter suspensus. quo ad
se et quo ad alios. Si uero est priuatus est su
spensus quo ad se tantum. Item symoniacus in benefi
cio debet deponi ab eodem eminente prelato. et in
modum denunciationis uel in questionis. Si uero in
modum accusationis deponitur ab ordine
et beneficio sic et pluries. Recipiens uero
ordinem uel beneficium symoniace. dispensatur
a solo papa. quia iste et episcopus nesciunt tunc.
Sed postea cum sciunt. statim et simpliciter
abrenunciauerit executioni ordinis uel ben
eficii. non tamen ad prelaturam siue abbatiae
siue alterius prelationis. dispensatur ab
episcopo in isto casu. maxime cum regibus pro
hec. Si autem talis aliquod tempore [illegible] et non sta
tim abrenunciauerit solus papa potest dispen
sare. Item dicitur si parentes et episcopus nesciunt. sed
solus papa. Item si episcopus sciuit et iste non et postea
statim cum sciuit. statim abrenunciauit ut
ut dictum est et tantum archiepiscopus. Item episcopus potest
dispensare cum illo qui recepit ordinem uel bene
ficium symoniace uel fuit mediator uel [illegible]
tor [illegible] ultra eo ordine. Item cum illo qui recepit ordinem
symoniace in ordinibus [illegible] suspensus uel
[illegible] tali [illegible]
[illegible] symoniace potest.

resignauit. si episcopus sit ab illo peccato immu
nis aliquam [illegible] litteras. Item nota quod
symoniace in beneficio tenetur restituere omnes fructus per
ceptos et percipiendos et quod percipi potuissent
a bono patre familias. et omnia dampna de
deductis tamen expensis. et hoc ex illo tempore quo
sciuit se symoniace esse. et non resignauit. Item
nota quod qui symoniace ordinauit a collatione
ordinum et qui symoniace receperunt ab
executione sunt in perpetuum suspensi.
Furtum. i. qui furtum est notorium uiris uel
facto. si ab episcopo dispensatur. et si non diceret ac
cusator. Sacrilegium. i. qui facit sacrilegium no
tabile et notorium iuris uel facto. si ab episcopo
dispensatur. Committitur autem sacrilegium. scilicet furando
sacrum de sacro. uel sacrum de non sacro. uel non sacrum de sacro.
Item sacrilegium est si sacer uiolendum committitur simpliciter.
ledendo sacrum locum ut ecclesiam uel cimiterium
quod fit per furtum uel pluraliter homicidium
incendium et destructionem uel rem sacram ut calicem
uel [illegible] uel personam ut clericum uel religiosum.
Homicidium publicum uel priuatum et hoc ultro
uel facto. ultro tempore scilicet precepto consilio et defen
sione. i. de suasione uolentis liberare [illegible]
occidendum. facto similiter tempore necessitate
casu et uoluntate. et quibus istorum semper inducit irre
gularitatem quando incidit preueniendum et dicat in
promotum in terribus casibus. Item est in homicidio
necessitatis prorsus inuitabilis. cum nulla
culpa precessit. quia illa tolleret dispensatione
a papa in suscepto et non promouetur ad
maiores ordines tamen posset papa si ue
llet. Si autem necessitas fuit uitabilis et cul
pa precessit dispensatur in suscepto. non facile
dispensatur a papa. Item de casu est in homi
cidio casuali quia dabat operam rei licite et
adhibuit debitam diligentiam. quia iste non
est in aliquo irregularis. Si autem non adhibuit
debitam diligentiam uel non adhibuit et dabat
operam rei illicite irregularis est. Sed quandoque
fit circa eum triplex dispensatio. scilicet magna
maior et maxima. Magna ut promotus
ad maiorem gradum. non [illegible] in [illegible]

tolleret. Maior ũ i ipo tolleret. Maxiã ũ ꝗ
pmoueat. Terci ē ð fisico l' cirurgico q̄ me
det aliq̃ q̄ postea morit. si nichil omisit ð
diligētib; sȝ arte ⁊ sēp habet pbabilē ⁊ serē
nã ɔsciencia pōt pmoueri alr̄ n̄ n̄ dispē
set a papa. Et nō q̄ n̄ licȝ clicas religiosis ⁊
opari ð phisica ũ possit ēē piculū. Offin āt
cirurgie q̄ adustiōēȝ l' incisione iduc ē eis
peit' interdcm. Sȝ si i ruptate accidit aliquē
oc̄s iudicāt irregulares queiut exutaȝ p
te ɔtrius uoluntate occidēdi nō haberet sȝ re
pellēdi cū armis uiolētiā. possȝ tn̄ a papa
dispēsari. Et nō q̄ dat occaxiōēȝ omicidio i di
recte cito iuenit dispēsatōēȝ. Et sol' papa ɔ
dispēsat i omicidio. sȝ i uolūptario n̄ iueit
cū aliq̃ dispēsasse. Scisma. i. q̄ fac scisma ꝗ
i ecc̄ dī. eps̄ dȝ secū dispēsare sȝ ɔtumaciam.
Rapinā. i. q̄ fac rapinā notoriā uirio. l' fcā
epo mittit ũ dispēset i suscepto l' suscipiedo.
Falsidic' testis. i. qui falsū f' dic̄ testimoniū
⁊ i de ēuict' epo mittitur ũ dispēset. Here
sis. i. oīs hētic' ⁊ ꝗ credēs eoꝝ maifestus. Si u
fuit sola suspitōe notatus n̄ se purgauit
excōmuicet. ⁊ ex tē ɔdēpnet. ⁊ si i excōmui
catōe p anū steterit uelud hētic' ɔdēpnet
infamis. n̄ pōt exercē le aliq' legitimuȝ
offm. ⁊ si fecit n̄ ualebit qd̄ p ipȝ fcm̄ l'
dcm̄ fuit. n̄ pōt facē testamētū nec ex
testamēto alcūs aliquid pape. n̄ eligi ul
eligē ad aliq' offm pōt l' dignitatē. Itē
clicus q̄ ðderit talib; ecc̄stica sacm̄eta ul
sepellierit l' oblatōēs l' elymosinas eoꝝ re
cepit dȝ puari offo ad q' nūquā restuetur
sin̄ licētia speciali pape. ab epo fit hētici
dispēsatō i suscepto l' suscipiendo n̄ i uno
cau i q̄ n̄ ē spes dispēsatōis. s. i illo q̄ pecat
ordiēȝ ũ euteret fidei statū. Piuria nota
. i. notorī piurus. uirus l' fcā episcopo. Accu
sās frēȝ de c̄mine n̄ pbat illud. i. q̄ accusat
frēȝ i udito de crimine aliq̃ flo. n̄ tn̄ pb
at. si de hac iudicatōe uiarcetur. epo. ⁊ si
ē religiosus abbati. ut si pōt dispēsare
dispēset i suscepto ⁊ suscipiēdo. Et clicus

qui accedit ad iudiciū pncipis i cāu nō ɔce
sso ɔtēptu iudiāt ecc̄stico ut si peteret ius a
pncipe q' eēt i iuste excōmunicatꝰ. pape ũ di
spēset mittatur. Qui ɔ patrē susceꝛit arma
. i. q̄ cū armis uadit n̄ cā deffēsiōis sȝ i pugtōis
ɔ patrē suū ⁊ ꝗ pōt puari paterna hēditate
sȝ leges. l' q̄ maliciose ⁊ enorme pcutit patrē
l' matrē si ē notoriū uiri l' fcā epo ũ dispēsēt.
Adde ueneficiū. i. q̄ dat alicui uenenū cā
mortis. l' mulieri grauide. ⁊ puer eāt aiat'.
si c̄mē ē notoriū. epo ũ dispēset. l' si puatū. ⁊
uenenū huit effectū. pape. ⁊ hrē homicidiȝ.
Violatō scā sepulcri. i. q̄ furat aliqd̄ de sepul
cro. l' ꝗ cadauer pp̄ herbia magica. si ē noto
riū epo. Vel apostasia. i. q̄libȝ apostasia q̄ ex
ē prima ē ũ hēsis fidei. Scd̄a religiōis. Tcia. regrē. s.
obediētie ũ cū clic' nō obedit dectis patrū de hēsi.
n̄ portādo coronā l' hītū clicalē si ē publicē
mittat' ad epm̄ ũ dispēset q' ē ifamus. ⁊ i
teri repellit' a testiōnio ⁊ dȝ excōmunicari. In
apostasia religiōis dispēsat abbas ꝓ̄ꝑius iux
formam sue regle excepto i eo q̄ recep̄ or
dinē sacrū ext' religionē qui licȝ sit reūsus
nō pōt tn̄ miistrare i ordiē sic suscepto.
absq; speciali dispēsatōe pape. Et repellit'
tā q̄ ifamis ab excercitōe ⁊ testiōnio. exute
to i sclo ⁊ si ē notoriꝰ ei' istrumtū n̄ ualȝ.
Sortigus maleficū. i. suspēdēs sortigas maleficiū
q' notorij malefica. ut diuini. i cātatores
⁊ siles sūt ifames ⁊ iō irregulares. n̄ de
bēt ad mitti ad eucharistiā. n̄ ad accusa
tione. Et si pbaret' aliq̃ clicū ꝗ tn̄ semel
hȝ fecisse. posset suspēdi sic legr̄ ext'. ex duoȝ
ā dr̄ q' qdā fuit suspēsus ab offo ⁊ bn̄fitio.
Addas quoq; c̄minis uīculo maiori liga
tos. i. excōmunicatōe maiori excōmunica
tis ē irregularis si n̄ ɔtiūt nā irregularis
ē qtū ad suscipiēdū ⁊ qtū ad aministra
tōēȝ suscepti. sȝ cū absoluit' ab excōmunica
tōe absoluit' ab irregularitate n̄ i duob;
caib;. Vn' ē qn̄ fac se ordiari existēdo sci
ent' i excōmunicatōe. q' ē ꝑpetuo depnēd'
tam papa possȝ dispēsare ut ꝗ pmoueret.

Incestus. i. q̄ cōmittit icestū cū ɔsā
guinea. l' affini.

Et si ignorabat scienter vel vis epus potest dispensare si
est excommunicatus spectabat ad papam. aliter non. Si
autem religiosus est qui hoc sciens est ordinatus non
deponetur. sed debet in perpetuum ab executione ordinis manere
suspensus nisi secum dispenset papa. Si non ignorabat et
ius vel factum. monasterii utilitate pensata. abbas
ei iniuncta et peracta penitentia potest dispensare. non
grave fuit et notabile factum aut huius quod fecit ad
ulterius fuit et discretio. et violentie et oblivione ei
et ignorantiam presumatur. Precipitur quod alii abbatibus ut
formam istam diligenter observent. ne privilegium et
meritum amittere. Alii est si illa excommunicatione
vel suspensus per iudicem ab officio. celebravit. tunc so
lus papa dispensat. non tale esset ignorantia quod excu
saret eum. et tunc epus possit dispensare. Et dicunt quidam
quod celebrat cum excommunicatus est irregularis. alii
dicunt quod non est verum. Et quos infames vulga lege
vocavit. i. quod sunt secundum leges infames qui sunt omnes irre
gulares in quo casu potest intelligi exceptis fenl. i. fa
cies de usura forte. Crimina detegunt promotum
commemorata. i. crimina predicta dicunt ab ordine
sacro id promotum et quamque prohibent promoveri
et prohibent aliquem ne sacris promoveantur. i. ne
ascendant ad sacros. Publica penitentia si sit
vel iudicas actum. i. qui sunt publica penitentia vel
penitentiam iudicas. Symoniam rethinahus ho
micida cum socialis. i. exceptis symonia et
homicidio. Complet occulta quod totum vel ma
nifesta. i. complet totum sed qui impedivit et detegunt.
Et coitus simplex quintus ordine privat. i. qui sunt
convicti in iudicio de simplici fornicatione. Officio
suspendit eos simul et beneficio. Pape iac
tat aliquam cum se violasse. Ut fertur opro
brium cum proferet effera verba. i. qui publice et
ex vanitate iactat se deflorasse puellam coniugatam
in infamiam et preiudicium alicuius tunc suspendit
ab officio et beneficio de hiis qui impedivit ab
B
Bigamus. et servus qui non dum sit ordinatione.
manumissus
Iudicio iudex. accusator et mutilator.
Advocatores. scriptores. sic quoque testes.
Qui caret et nebulis. amentes et furiosi.
Si non intervalla tenentur dilucida saepe.

Qui ratiocinium aut quod presbyter tenetur:
Et nati non legittime nisi legittimentur.
Coniugio que peterat solempniter usi.
Canonice vetatur in sacris ne moveantur.
Bigamus. i. quibus bigamus est irregularis. sed potest
dispensari ab epo in minoribus ordinibus sine ne
cessitas sit. a papa in subdiaconatum. si necessitas
est dispensandi. Et nota quod bigamie sunt septem
species. Prima qui habet duas uxores diversis
temporibus. Secunda qui in uno tempore duas habet unam
de iure aliam de facto. Tertia qui ducit viduam
vel corruptam. Quarta qui habet duas uxores et
ante baptismum vel unam ante et aliam post. Quin
ta qui ducit virginem quam defloravit. Sexta
secundum quosdam si quis defloravit puellam et po
stea ducit eam. Alii non dicunt quod non. que opinio
celebrior est. Septima si religiosus exit de
religione et postea contrahit bigamus reputatur
et irregularis. Sed forte abbas quod verum est vel epus
dum modo contrahat cum virgine possit dispensare
secum. sed rubrica sed apte non ponit. s. de eius dispe
satione. Eodem modo bigamus est clericus secularis et
qui in sacro ordine duxerit aliquam matrimonialiter.
si sic igitur dederit religionem possit eius epus dispensare
si autem in seculo remanet tunc papa. Et nota quod presbyter
et mariti ancille vel oculatas licet virgines
et alterius temporis sunt irregularis. sed potest dispensari
ab epo si debet in clericum ordinari. Et sacerdos qui
benedixit secundas nuptias si accusatus fuit debet
suspendi et mitti ad papam. nisi postea potest epus et
dispensare cum eo. Sed illum vel illam qui non est biga
mus potest sacerdos benedicere altum nd. Et si sa
cerdos parochialis clandestinum desponsavit et il
legitimum sciens. non conduxit. et religiosus qui
eis interesse presumpsit. per triennium ab officio suspen
datur. si potest accusari aquatur de concto et
matrimonio. Et servus quod non dum est manumissus
. s. servus ante libertatem non debet ordinari et si igno
rante domino ordinaretur. possit eum dominus suus infra annum
sciente sue ad pristinum statum revocare
nisi in duobus casibus. unus est quando effectus est sacerdos.
sed tunc peculium suum ei dominus debet auferre. Alius est
quando ordinatus est in diaconum vel subdiaconum. quod si

et ipsam adulterat si cognoscat postea cum quod excep
cepto ecclesie.

de hiis qui impedivit ab ordinatione

te uoluit dare aliu loco sui ipsum potest stare
aliquam reuocalis. Si autem filius ingressus est reli
gionem et ante tenuit erat receptus ad professi
onem uel in presbiterum ordinatus. debet monasterium sa
tisfacere domino nisi in uno casu scilicet cum ignotus esset ibi
et asseruisset se liberum esse cum dominus eius interrogaret ipsum
quem expoliabit habitu et restituet eum nisi gratis
uellet eum dimittere tamen si esset sacerdos non redig
eretur in pristinum statum si sine periculo posset dominus
aufferre. Iudicio iudex accusator et mutilator
id est iudex uel potestas et assaliarii uel ministri qui in
dicto sanguinis capit uel occidit reum qui iuste uel
iniuste dat uel mutilat aliquod membrum. Accusa
tores scriptores sic et testes. id est qui accusat que
dit latrones. et qui scribit sententiam uel atte
stationes uel legit in examinatione eius. uel scribit
uel dictat litteras preiudicia sanguinis continentes
das. Item testes aduocati sui accusationes et
sui pro reo uel laudabiliter omnino duxerit in aduoca
tione rei. Hi sunt irregulares et impediuntur
promouendi et dicuntur promoti tamen in homicidio
uoluntario dispensat papa quamquam in ordinibus suscep
tis si non ut procedatur. Item non est irregularis
qui est accusator uel testis uel aliquid aliud nisi sit dictum ex
effusione sanguinis licet iudex pro crudelitate
sua effundat sanguinem. Item si clericus conqueritur
de fure uel latrone coram iudice seculari ut
recuperet rem suam quamuis ille occidatur non tamen est
irregularis. clericus tamen debet rogare ne male
talem penam infligat ei. Qui auctor quamlibus
id est qui caret aliquo membro uel actu eius ut qui
habet oculum cecum uel in eis maculam que generat
deformitatem. magnam aut eius contractum
et inficiam. repellitur et dicitur. Item ex debilita
te claudum admittit consuetudo nisi sit et
talis claudus quod stare non possit ante altare et
non cum baculo. Item qui dat operam rei illicite. uel
si licite et non adhibet debitam diligentiam
et aliquod accidit mutilat se aliquo membro uel facit
se mutilari repellitur a promotione et dicitur
iam promotus. nisi in duobus casibus. unus est. quando propter
periculum lepre facit sibi amputari ui
rilia uel aliquod membrum putridum iam ne alia
sana putrescant si tamen membrum erat occultum uel
manifestum. si paruum ut digitus non dicitur ille eum quamuis sit
signum contractus. Alius casus est si dabat operam
rei illicite et adhibuit diligentiam debitam
tale quid ei accidit. isti repelluntur quia non de
iecitur. Idem est si tales sunt nati uel ab aliis non
culpa sua sed in uita fuit ut ad ius uel ab hostibus
Sed non membrum erat magnum et manifestum.
magnum dico quantitate ut pes et manus uel
magnum decore ut oculus et nasus. et similia
quasi si absque culpa sua amisit non prodit ap
motione propter deformitatem et scandalum et si p
motus fuit debet cessare a missa et aliis solemp
nibus officiis propter predictas causas. administratio autem
non remouebitur quia non debet addi afflictio
afflicto quod idem est pro lia si efficeretur leprosus
excepto quod administratione remoueretur.
colligitur hoc ut habetur in hac regula. Quicumque
est uiciatus culpa sua in corpore. repellitur.
qui uero sine culpa sua non repellitur. nisi scan
dalum timeatur ex nimia deformitate
uel periculum ex nimia debilitate. non cum talibus
dispensat a papa. Amentes et furiosi. id est qui
non habent sanam mentem et intelligibilem. Qui non
interualla tenent dilucida sepe. id est si non habent
interualla quia tunc non possunt ordinari nec ali
indigent dispensatione. Qui ratiocinium cui
que prelati tenent. id est qui tenetur ad ratioci
nia reddenda ut curiales non debent ordi
nari donec fuerint obligatione liberati. Obli
gati ad raciocinia sunt tutores curato
res et procuratores. Sed si ad huc presumerint
in officio prestito secularis et non infamabilis non
possunt promoueri uel si non presumerint. obliga
ti tamen rei publice et ministratione non
nisi post redditam rationem possunt ordinari i
Similiter si obligati sunt priuate presumit et
mouet eum questio de perfidia non debet promo
ueri ante decisam litem. Secus est si de culpa
tamen moueretur quod est. quia nichominus posset
propter hoc ordinari. Similiter si ad huc presumerat
in officio presumit occidere. uel secularis uel infama
bilis. Item si quis obligatus est in iuramento

i certa libros ad certam summam solvendos vel ad scri
bendum librum vel ad suendum ipsa persona vel ad filio pro
curandum. vel iterum religionem vel institutum suum secundum
facere, quod non ex levitate vel voluntate obtinendi
debitum. Verumtamen monasterium tenetur satisfa
cere de his que contulit. Quid si nichil contulit non
tenetur nisi per successionem eius aliquid acquireret
quod possit existens in monasterio scribere librum vel
aliquid honeste facere ad liberandum se. dum tamen
non negligat divinum officium. deductis tamen
expensis ut monasterio non sit honerosus.
Curiales. dicuntur omnes qui conditione aliqua obli
gati sunt curie alicuius potestatis ut milites
et advocati, et iudices et alii officiales qui
non se exercuerunt in causa sanguinis possunt pro
moveri absoluti indigent aliqua dis
pensatione. Sed si fuerunt persecutores indigent dis
pensatione episcopi. Sed consules et potestates qui tenentur
regere civitatem iuramento prestito. possunt in
trare religionem secundum hanc rubricam. Et non
non legitime non coniugio legitimantur. i. non le
gitimantur per matrimonium sequens. Et
spurii non. Naturales sunt qui de soluto et solu
ta nascuntur. Spurii sunt qui de sacerdote et sec
... vel adulterio nati sunt. Et nota quod si tempore quo na
ti sunt mater non poterat esse uxor patris propter aliquod
impedimentum per matrimonium sequens non legiti
mantur. Si aliquis fuerit eum sic quod concepti sunt post
ea s. eo tempore quo matrimonium legitimum fieri po
terat. Sed si sacerdos generat filium de uxore
legitima cum qua contraxerat laycus. ut
dicatur legitimus. quia culpa parentum non
debet noceri. Item filius de legitimo matrimo
nio parentis. licet de coitu illegitimo
Unde tamen aliquando dicitur illegitimi sunt
in religione possunt ordinari. sed non promoveri
ad prelaturam absque dispensatione domini pape.
Si non sunt seculares non possunt ordinari ab
sque dispensatione domini episcopi et in minoribus.
Ad dignitatem autem non ad prelaturam, non ad per
sonatum non ad beneficium curam animarum habe
ntia potest cum eis dispensari. nisi per sedem apo
stolicam ut habetur infra novo. Sed legitimus

promoveri ad ordines et dignitates in ecclesia ubi
pater est vel fuit canonicus vel prelatus. dum tamen ad non
illam dignitatem vel prelaturam quam pater tenuit.
non oportet distingui immediate vel non est me
dium. Secus est de illegitimo quia ille non pre
latus non canonicus potest esse de iure sine
dispensatione episcopi in canonicatu. vel pape in
prelatura in ecclesia ubi pater est vel fuit canonicus
vel prelatus. Quid si cum eo dispensatur ab episcopo ut
promoveatur ad ordines vel beneficium dispen
satio beneficii non extenditur ad ecclesiam paro
chialem. vel personatum vel dignitatem. quia quantum non pro
bis expressit in hiis dispensare episcopus. Quid si ut
a papa possit promoveri ad parochialem
ecclesiam. non tamen ad personatum vel dignitatem
vel rectoriam ad quam per clericos electio fieri
consuevit. Quid autem dicitur a papa quod ad omnes
sit postea ad omnes dignitates infra episcopatum
promoveri. Et ideo non quod nullus illegi
timus potest sacerdos parochialis. sine dispen
satione pape. Sed illegitimus iudicatur qui
nascitur sub clandestina desponsatione
cum non esset sibi licet contrahere parentes igno
rent impedimentum. Que prestant sollempnitate
i. quam fac penitentiam sollempnem. non debet promo
veri et in minoribus sine dispensatione episcopi.
Ut in canone vetitur in sacris ne mo
veantur. i. isti omnes supradicti prohibentur ...
none ne promoveantur in sacris ordinibus
nec in minoribus nisi dispensetur cum eis

De ... excommunicatione

Hereticus. fautor. falsarius. percussor. et actor.
Invenciens leges maledictas que ut paganus
Scedidit vetita bello vel tempore pacis
Ecclesias frangens. incendens vel sacra tangens
Turpis commissione pape pars vel bononiensis
Fraudans. constringit. quem regula quisquis sacerdos
In personatu leges qui dicitur audit
Aut phisicam. sed hic vinclo maiori ligatur.
Pugnat in iusto bello quicumque balista
Aut arcu quisquis dans auxilium maledictus.
Hii sunt maioris plures dicere minoris.
Item i. scripta inducunt maiorem excommunicationem.

... non natus

de maiori excommunicatione

Hereticus. i. oīs hereticus l' iudeus l' saracen' ap
ostata. i. q alıq tp̄ fuit xan'. Fautor. i. fauēs
hereticor facto. 7 hospes continuus 7 celans. 7
defensor eor. Falsar. i. q falsat litas pape t̄m
l' sacent vitē falsis. Alii ā falsarii. s. epōr
7 pncipū n̄ sunt excoīcati. s; illi epōr debēt
degdari si clici sunt. illi u° pncipū debēt c
carcerari. Percussor. i. q pcutit clicū. mo
nachū l' monachā. cuersū l' cūsaȝ 7 hec
itellige si ē astrictus regle. i. obedientie
. paupertati. 7 castitati. q' itelligūt qda q
de quib; ecclaȝ sunt pfessi. 7 h; in multis p
tib; csuetudo hēt. Jt qui csentit q2 facien
tes 7 csētiētes 7 c. adiuuās. 7 csulēs l' app
bans faciēdū n̄ tm̄. uocat csentiēs i hac
pte. excepto eo i cui noīe fit. Jt q n̄ defend
clicū cū possit. s; rubrīca h̄ spectat ad ius
publicū. i. ad potāte l' rectore. Jt si pcutit
suo noīe q ipō igrāte. si postea ratū hēt. q2
rati habitō retro thit q mādato cpauit.
tm̄ plures dicūt p q d. i h cau. Jt q' eos dato
res expedīt paupiaȝ clicor ad eū. q n̄ no
pcutit. s; i iuriose spuit sup eū l' effūdit
aquā oleū l' silē. Jt qui claudit eū i domo
claudēdo ħ hostiū l' ponēdo ubi amatos ad
capiēdū eū. si exiuerit de domo. Jt q' iuenit
eū i uia. 7 accipit equū p habenas l' ali
quid silē. l' rupit cigulū sacelle ut sic cadat
l' iuuat descēdat clicus. ul' cū sino tāg
eū i aliq. s; minis 7 tiorib; fac eū stare i
uno loco in itinē. Jt qui auffert l' rapit i
uestimītū suū. l' cigulū l' aliquid de dor
so suo. s; n̄ alibi sepatū abeo. Jt q' uibrat
gladiū c eū. n̄ eū tangat n̄ ē excoīcatus
Jt q itēdit uberare laycū. 7 eēt clicus n̄
ē excoīcatus q2 pene sunt atade n̄ ampliade
Jt qui itēdit uberare clicū. 7 eēt laye
q2 litā canonis exigit actū. Et actor. i.
pceptor. si ħ n̄ spectat cōrecto l' pcussio.
Jt siquis mādat pcutti clicū. 7 penitētia
ductus mādat reuocatē. si mādatari'
uberauit eū. eīt excoīcatus mādator.
n̄ sed's nuntius absentaret se l' negliget

(margin: maliciose)

distulisset reuocatē; cū potuisset reuocasse. Jt si
mādator mouat an̄ oīa pcussiōis. l; n̄ mā
dauit nūtiū reuocatōis n̄ ē excoīcatus 7
quāuis mādatari' uberauit bn̄ c mādato
Et ē rō q2 eccla n̄ ligat sb' tra. Jt si eps u
berat clicū q cōceptōis cā eīt excoīcatus
Jt si eps cui n̄ licet q iponē manū alicui
uberaret clicū p laycū cū posset; i dubitāt
p sacerdotē l' aliū clicū. eēnt excoīcati
utq2. s. eps. 7 laycus. Inuciens leges ma
ledictas. i. q' csiliarii potātes 7 scriptores
7 iudices locor qui i uenīūt 7 faciūt exa
ctiōes i debitas i clicos l' statuta c libtatē
eccle. 7 s; ea p'sūscerit iudicare l' i pu'
p'scribē iudicata. Qui uc paganus uēdiderit
uetita bello. i. q' uēdiderit tp2 guerre
uictualia saracenis. l' aliq csiliū ipēderit
eis aliq igēio. l' p se l' p aliū. i dispēdiū tre
sancte l' xpianor. Vl' tp2 pacis. i. qui tp2
tregue l' alio tp2 eis uēdit l' donat arma.
ferrū. naues. ligna acta ad naues. l' ga
leas. priuat i q deliquid. s. penitētia i iuga
tur ei ut totū illud lucrū expēdat i redēp
tōe captiuor l' p se l' p alios i subsidiū ē
re scē fidei xpianor. Ecclas frāgens. i.
qui frāgit ecclaȝ. l' q pforat murū l' serā
l' uectē euellit. l' comittit aliqd i ius mltū
enorme. aliqd rapiēdo ica n̄ furādo q2 p
furtū ē excoīcād9 ū. n̄ excoīcatus. Incē
dens. i. qui ecclaȝ icēdit. l' cimiteriū l' do
mū religiosā. Alii at icēdiarii n̄ sunt excoī
cati s; excoīcādi. Jt q' nullā iuste iuste i
cēdit l' domū q si eccla ubi cburitur n̄
ē excoīcat9 s; molestū ē ei s; dapnū resti
tuere tenet. Vel sacra tāgens opiter.
i. qui fac' cruces' c corpore dnī l' d aliis
sacramētis eccle. s; alii dicūt q' ē excoī
cat9 tm̄ maiori excoīcatōe. n̄ p rapinā
abstulisset n̄ p furtū. Equanimis pape
pars. i. papa q fac se papā. electus a mi
nori pte cardinaliū c aduab;. Vel bono
noniensis fraudās. i. magister l' scola
ris q cdūc cspiauī i bononia tm̄ ure

qntis iquilinis. suu ifraude illor q hitat
itus. Constrigit que regla. i. quilibz religi
osus ul monachus l' canonicus regularis
q audit phisica suu leges et q no portat
secu i scolis hitu que i claustro portare d3
simlr magistri legu et phisice qui tales
i suis scolis retinet sacti. Quilqs sacds. i.
quilibz sacerdos siu sclaris siue religios9
sit. In persona legis qui clicus audit
aut phisica. i. clicus q psonatu ht ut ar
chidiacon9. archipsbiter. ppositus. plebanus
cantor. et alij siles q audiuit phisica siu
leges. hu st uinclo maiori ligati. i. maiori
excoicatoe. Pugnat i iusto bello quicuq3 ba
lista. i. quicuq3 balista pu utatur iu
sto bello xpianos. Quisquis dans auxiliu
maledco. i. q coicat excoicato i crimine pp
q e excoicat. dando s. ei auxiliu. osiliu
et fauore. Et quida dicut q e tatu mi
nori. Et rubrica post utraq3 no ass ere
do q celebrior e opinio. tn si eet excoica
tus a papa et coicaret secu i pecca et lebza
do ei n posset n a papa absolui. qmus no
eet maiori excoicatoe ligat9. q da dicut
q id e de illa simplici pticipatoe. s3 n
ab oibz approbat. hu st maiores plures
dixere minores. i. hu duo s3 quosda di
xerut ee maiores excoicatois. plures dixe
re minores. i. plures st q dixer ee q st d
minori excoicatoe. De minori excoicatoe

Qui dat ad usura. leno. meretrix. que raptor.
paupis oppssor. pesi pticipator.
pugnat i iusto bello quicuq3 balista.
Sacrilegus. symoniac. eccle dnatum.
Qui tenet a layco minor excoicat istos.
Crimine q noto. moritur l' torniamto.
Ambos eccle debes puare sepulcro.
Qui dat ad usura. i. pu. cui usurarius
leno. i. publicus rufianus. Meretrix. i.
publica i q intelligit pu. cui adulte. Quo
q raptor. i. pu cuius paupu oppssor et pupi
lor et uiduar. pesi pticipator. i. q coicat
excoicato ... phitis. Et qui i crimine.

Et q da dicut h ee de maiori. Pugnat i
iusto bello quicuq3 ballista. i. balistarij et
archarij qui pugnat i bello iniusto. Et
q da dicut h ee de maiori. Sacrileg9 symo
niac9. et. i. q fac symoniaq. Eccle dnatu q
tenet a layco. i. q recip ecclam d manu
layca. et sin osesu epi. et q p3 itedit i
ee platus. n os recipiunt hec s3 alij t
dicut h ee de maiori. Minor excoicat
istos. i. os isti excoicati minori excoica
toe. Crimine qui noto moritur. i. qui
maifeste moritur sin penitetia l' signo
penitentie. et ad h u possit i cimiterio se
pelliri suffic et uni testis. Et t. oseratoe
eccle uetuste suffic et unius testis. Vel
torniamto. i. qui decadit i torniamto q
uis iste accepit penitetia. Ambos eccle
debes puare sepulcro. q qmus isti duo
n sit excoicati tn n debet i cimiterio sepe
liri. In quibz casibz quis pot pcutere clicu et no icurrit excomunicatoem

Disciplina. iocans. stupru. deffensio. missu.
Casus. apostata. mars. ignorantia. cassus.
Disciplina. i. qn ca discipline uberat qs
clicu et h si ht potestate ad corrigedu. ut
abbas monachu. sacds clicu. magister
discipulu. Et cantor et uetanu clicos mi
nores i eccla turbantes offin leuit pcu
cientes. Et pat laycus filiu clicu. l' ne
pote et hui modi. qbz psois oucienter spe
ctat correpto. i formato mor et sit pu
eri i minoribz ordibz. q ordo sacer a pa
terna potestate libat. Si u aliqs sup dicto
nimis excedet modu i corrigedo clicu. l' n
luu itetioe eet excoicat. Iocans. i. iocose
s3 si un iocat et alt postea pcutit cu
qmus iocose pcuclu e pp uitatu si rep
cutiet aliq deliberatoe ratois. Stupru
. i. si cu uxore. matre. filia l' sorore. sitn
iueit cu istis tpit agete. si tc. et n alio
tpe pcutit. et cu moderamine ratois
no est excoicatus alr sic. Deffensio
. i. deffendedo se tm. et n aliu et cu mo

in minori excoicatoe

i pcutiendo q pot pcutere clicu et n icurrit excomunicatoem

moderamine i culpate tutele .i. sz ui ẽ
illatã .i. si cũ manu cũ maũ si cũ armis
cũ armis. Virtutes, ꝯ corporis ꝯparando ꝯ nõ
aĩ ñ ad modũ deffensionis. ꝯ i ꝯtinenti et
nõ post qꝛ ñ deffensio ſ; uindicta aliť eẽt
excõicatus. ꝯ i ꝯtinenti exponunť quidã sine
aliq actu medio. Iussus .i. mãdato epi
ł abbatis ł alťs qui hãt eũ ad cõrigẽdũ
ꝯ huiusmodi ñ eẽt symoniaci ł excõicati ꝯpt
qꝛ tẽ eẽnt ꝑlati ueri. Apostasia .i. cũ cli
cus efficiať extricus. ł cũ nõ portat coro
nã ł habitũ clicalẽ. ꝯ ẽ ter amotus ab eꝯ
ꝯ nõ uult se emẽdare. ł transit ad bi-
gamiã ł fac se fieri mi lite. qꝛ ꝑ h amit
tit ꝑuilegiũ clicalẽ. Et si fuit monachꝯ
ł ꝯuersus. ł ordinem de religq. Sꝫ alii dicũt
qꝺ oportet q̃ ter sit amotus. Similiť
aliq; dicũt qꝺ nõ oportet. ꝯ nõ qꝺ si ita
recipit ordine sacrũ ñ ad religioẽꝫ ꝯ
ꝯuersus ñ possit eo uti absꝫ dñi pape spe
ciali dispẽsatiõe. Mars .i. cũ i bello tẽ
xa clicus ẽe imisset. ꝯ ibi percutitur q̃
sciene. Ignorantia .i. cũ ignorat eũ ẽe
clicũ. Cassus .i. qñ ẽ degradatus.

De excommunicatis mittendis ad papam.

Clericum feriens. anathema crimine
fones. Vel q participat. illi quẽ pa
pa ligauit. Nec nõ papalis bulle
quis falsificator. Templa cremans
frãgens quoqꝫ si denũtiat illos. ꝑsul
soluẽdos ad papã mitte sacerdos.
Clericum feriens .i. qui percutit clicũ uł
religiosum. Anathema crimine fones
.i. q comunicat excõicato i crimine fone
...

[Left margin:] Casus .i. casu fortuitu.

...sequens: ... qꝛ facientes ꝯ ꝯsentientes pari .ꝯ ẽ. ꝯ dꝫ ab
illo absolui cui absolutio spectat illius ex
cõicationis. siue a papa siue ab aliq alio. licꝫ
nõ sit aliť sbditus eꝯ ñ ratione criminis. Verũ
si dificile sit exaliq iuste cã qꝺ ad illũ ex
cõicatorẽ absoluẽdus nõ accedat. exce
dit i dulgentiã iuris. ut ꝯstituta iuris fe
minã excõe iurant mandatę qꝺ excõi
catoris mãdato pareb;t. a suo absoluat

epo uł ꝑꝑo sacerdote. Idẽ dr de participatiõe i cri
mine criminali. at nõ potest absolui ñ a suo
excõicatore. ł supiore excepto mortis articu
lo. Vel q participat illi quẽ papa ligauit
.i. q sciens ꝯ spõte participat cũ excõicatis
a papa. ꝯ eos recipit i officiis. Nec ñ papalis
bulle quis falsificator .i. q falsat literas ꝑ
pape. ł sciens utitur falsis. Templa crem
ans frãgens quoqꝫ si denũtiat illos ꝑsul .i. q in
cendit ecclia ł cimiterium ẽ excõicatꝯ ꝯ nõ
pot ab epo absolui añ q sit denũtiatus
sꝫ postꝗ eps denũtiauit eũ eẽ excõicatũ
tãt a solo papa pot absolui. Soluẽdos ad
papã mitte sacerdos .i. sacerdos tu tales
scias a solo papa soluẽdos.

De excommunicatis soluendis ab episcopo.

Seruus hĩs hostes leuiť ledẽs. ualitudo.
Ianitor i firmus ꝑuus. puer. atqꝫ necesse.
Claustralis. mulier possunt a psule solui.
Seruus .i. cũ seruus percutit clicũ i fraũ
de dñi sui. .i. ut ꝑuet dñm suum ꝯuitio suo. ł q
nõ hac intẽtiõe percutit. sꝫ si iret romam
dñs enormiť lederet cũ i h culpabił nõ
sit ꝯ excessus nõ ẽ enormis. ut i epm
ł abbatẽ. ł i mutilatõe mebrorũ. In his
pot ab epo absolui. nã si aliť eẽt ad pa
pã mittetur. Hĩs hostes .i. q hẽt guerrã
capitalẽ. sꝫ hunc dꝫ ꝑpiꝯ eps q̃ a stare
i pedimẽto ad aplicũ se repñtentet. Leuiť
ledẽs .i. q leuiter percussit clicũ. sꝫ illud
nõ recipit ab oĩbꝫ ut dic rubea. Ualitu
do .i. senex ualitudinari ł sine senectu
te debilis. Ianitor .i. hostiari ł aliciꝯ ꝑ
testatis q sub pretextu officii sui percussit
nõ enormiť nec maliciose. un ꝑgit
i clicũ qꝺ si eẽt alr mittẽdus eẽt ad papã
Infirmus .i. q̃ grauit i firmꝯ tenet de te
tus. sꝫ i articulo mortis aq̃ls sacerdote
pot absolui dꝫ aut papę subire ꝑ ꝑtero
qꝺ si cualuit romã ibit. Sꝫ at nõ fuit
ab solutus ꝯ ita moritur si aparuiunt
signa ꝯtricionis potest absolui post mor
tẽ. sꝫ ñ ẽ ñ ab eo q potent eũ uiuũ

absolutionem. nam .i. pauper .i. paupertate multa
gravatus qui sine dubio nimis pauper est tenetur
tamen ad ditiorem fortunam pervenient ibidem
bito iuramento romam ibit. puer .i. qui post
clericum infra annos pubertatis vel proximus existens
tamen in xiiii. potest absolvi. sed si percussit alter
xiiii. annum non habet a papa. Aegre necesse .i. qui
aliquo iusto impedimento non potest ire romam
tunc ab episcopo non dicatur. c. episcopi autem est iudicare
necessitatem hanc esse iustam vel non. sed sub iura-
mento quod prius debet scilicet recipi. proponet quod
romam ibit cum poterit. in mandatum apostolica suscepit
claustralis .i. quibus monachus si per-
cussit monachum vel clericum apud abbatem suum [illegible]
vel si non habet apud abbatem episcopo potest absolvi.
Sed si monachus percussit clericum ante ingres-
sum religionis ab abbate. si non post absolo-
papa est absolvendus. Sed si regularis regu-
larem percutiat. ab utroque est abbate absol-
vendus. sed in alio canone habet [illegible] excom-
municati. quibus a suo abbate est absolvendus
consensu alterius. mulier .i. quibus mulier
[illegible] potest absolvi [illegible]
[illegible] possunt ab episcopo absolvi sic distinguntur.

Quando debet excommunicatus vitari

S[u]perdictis anathema quos efficiatur
Os. orare. vale. communio mensa negatur. Superdic-
tis anathema quos efficiatur .i. hijs excommunicat
suis delictis. Os .i. non debet aliquis cum eo loqui
in simplici loquela. orare .i. non debet secum orare
in ecclesia. qui si clericus esset communicaret
non esset excommunicatus irregularis esset maiori
irregularitate atque irregularitatem non po-
test absolvi nisi per papam exceptis privilegiatis.
Sed aliquis dicit quod potest absolvi ab episcopo si non ce-
lebraverit postea super illam irregularitatem
[illegible] hoc fuit sciens suam ignorantiam celle-
bravit: ignorantia dico non facti que excusat
[illegible] ignorantia iuris qui neminem
[illegible] excusat [illegible]
Sed gravius [illegible] ignorantiam celle-
brat. fallit haec distinctio in illis qui celle-
brat excommunicatus a papa qui non possunt ab

[ex]communica[tus] [illegible] minori

solvi per alium nisi a papa. [illegible] aliquis magister di-
cit quod celebrando excommunicatus [illegible] efficitur non
efficitur irregularis. vale .i. non debet salutari
sed aliquis interpretatur salutem .i. est salus in alio
[illegible] de se salutatur intelligitur. sed ad
modum [illegible]. communio .i. non
debet osculum pacis dare quod datur in ecclesia [illegible]
[illegible] vel [illegible] ad [illegible] vel panis bene-
dictus. mensa negatur .i. non comedas secum
in una mensa [illegible] intelligitur
[illegible] aliter
[illegible] quod mensa sit tamen divisa [illegible] excom-
municati. [illegible] quod non co-
medas in uno refectorio. [illegible] excom-
municato transit ad [illegible] excepta pa-
[illegible]

In quibus casibus licet communicare cum excommunicatis.

V[t]ile. lex. humile. res ignorata. necesse.
Haec anathema faciunt ne possit obesse.
Utile .i. pro utilitate [illegible] excommunicato [illegible]
[illegible] mors [illegible]. lex .i. uxor et filij [illegible]
[illegible]
[illegible] filio [illegible]
[illegible]
a simul [illegible]. humile .i. servi et servientes [illegible]
[illegible] post [illegible]
[illegible] usque ad tempus communicare [illegible] non [illegible]
Sed consanguinei et [illegible] forte
[illegible] habeant [illegible]
eo. res ignorata .i. qui ignorat cum esse ex-
communicatum [illegible] vel audierit. necesse .i. pro
necessitate [illegible]
[illegible]
[illegible] includitur [illegible]
[illegible] excommunicato [illegible]
ne moriretur. Sed [illegible]
[illegible]
[illegible]
erit de excommunicato.

Hec anathe-
ma faciunt ne
possit obesse.

De hijs qui possunt excommunicare maiori excommunicatione

N[ota] quod episcopus potest excommunicare maiori excom-
municatione subditos suos [illegible] alios [illegible]
minus [illegible] collegium [illegible]

In quibus casibus licet communicare cum excommunicatis.

De hijs qui possunt excommunicare maiori excommunicatione.

pñut ecclis collegiatis ú abbas. 7 ple
bani archipresbri. 7 archidiaconi. 7 siles qhnt
iudicant subditos. Sacerdotes ú parochiales.
nō possūt n̄ h̄ optineant de ꝯsuetudīe q̄ ī
talib; ꝯsuetudo dat iurisdictōēz. It nō qr
sententia d̄r īiusta t̄b; mōis ex aīo ex cā. 7
ex ordīe. ex aīo ut cū n̄ exactō iustitie. s; ex
odīo. ex cā ut cū nō subest c̄ta cā. 7 sufficiēs
ex ordīe ut cū n̄ ꝯuatur ordo iuris. qr c̄na
amoītio d; p̄cedere. l' una p̄ t̄b; pemtorie.
teneat ḡ carta sententiā excōicatōis ī du
bitāt. q' siū sit īiusta ex cā siū ex ordīe siū
ex aīo simil. tenet. 7 ligat q̄ ad ecclīa multā
t̄n si ab eo lata ē qui pōt q̄d dico ꝑꝑ excōicatos
q̄ cū sit excōicati n̄ possūt alios excōicare
It ꝑꝑ ītdictos 7 suspēsos a iurisdictōe q̄ sili-
n̄ possūt excōicare. ex q̄b; sūt oēs simoniaci
publici ī ordīe 7 bñficio. Si tn̄ c̄ime talīu;
est occultū tolleranda ē eoz sententia lic; nlla
q̄dm c̄ime ē occultū 7 tolleratē ab ecclia.
Sententia ú siū iusta siū īiusta timenda ē. 7
tenenda. n̄ ī quīq; casib;. s. q̄n ī p̄uilegiatū
It si nō a suo iudice. It si post appellatōēm
legitimā. It si ab excōicato. It si ītollerabi
lē errorē ꝯtineat. ut cū dicas excōico q̄r facis
qr debes facere. l' q̄r n̄ es ꝯtumax. l' qr c̄dis ī
dm̄. l' q̄r n̄ fornicans. l' q̄r n̄ furaris. Quidā
tn̄ dicūt ee tollerabilē errorē cū ē ꝯ sente
tiā excōicatōis. s. excōico te q̄r es obediēs
l' q̄r n̄ es ꝯtumax. Pma opinio uā ē 7 illā
teneas. Si p̄us apelles fit ītollerabilis
error. i. si an̄ sententiā apelles ad papā nō
pōt postea excōicare. Fit ītollerabilis er-
ror. i. cū cā ꝯtinet ītollerabilē errorē. u
Nl' anatema nocet q̄ iudex postmodum
p̄fert. i. nō ualet excōicatō q̄ fit postea.

Casus ī quib; n̄ licet appellare

APpellare uetāt scelus. excellētia. pacta.
arbitrium. res q̄ perit. salōgus acta.
Cōtēpt'. minima res. ītdictō fc̄a. Apellare
uetāt. i. ista p̄hibēt appellare. Scelus. i. no
toriū delictū. q̄r appellatō n̄ d; ee p̄sidiū
iniq̄tatis. Et hoc ītellige de hiis q̄ ꝑpter

tū appellatōis uolūt p̄seuerare ī maīfesto
crimine. Excellētia. i. a sententia pape l' ipa
toris n̄ appellatur. cū supior hiis n̄ īueniat
Pacta. i. si fc̄ūt pactū de n̄ appellādo. Arbit
riū. i. a sententia arbitri ꝯpromissorii. nō licet
appellare. secus eēt si eēt arbit' iuris. Res
q̄ perit si lōgius acta. i. s. q̄n appellatō ē ac
ta l' fc̄a lōgius q̄ requirat negotiū. ita q̄
res perat ꝑꝑ h̄. seu detrimētū patiat' exēpli
te ut si appellet' ne cor tumulet'. l' ne pu
pillus alatur. l' excōicatus ep̄s soluat'. Cōtēp
tus. i. ꝯtumacia. q̄r si ꝯtumaciat' absens 7
ꝯdēpnet' p diffinitiuā sententiā ab ea appe
llare n̄ pōt. n̄ ueniat ad iuditiū stati post
sententiā adhuc iudice sedēte p tribunali.
Minima res. i. d; fieri appellatō p mini
ma re. ut p gallina l' sili. 7 sic supe' exce
dat q̄titate cause. tn̄ si fiet ualeret. sic si
fiet p maiorā re. Ītdictio fc̄a. i. si ī respec
to dicat. appellatōe remota. tn̄ a maīfesto
grauamine pōt appellare. q̄r papa ītē
dit solūmō appellatōēz frustratoriā amo
uere. 7 nō q̄r si ī p̄sentia iudicis appellet q̄
sufficit dicere sola uoce appello. Si aūt ī ab
sētia faciendā ē ī scriptis. It appellatō
gn̄al' fc̄a sup oī cā n̄ ualet. It iniuste ex
cōicat' pōt agere corā supiore ꝯ eū q̄ iniuste
tulit sententiam. i. q̄n p̄misit canonicā a
amoītōēz. 7 corā ydoneis testib; statī cū ꝑ
fert sententiā ipō fc̄o ē p̄uat' ingressu ecclie
p̄ uniū mensē. 7 h̄ ē si sententia ē iniusta. It
tenetur actiōe īniuriaz excōicato. It tenet'
ei ad ītē'ē 7. 7 ad maiorē penā si fuit ius
siū. It sacrilegiū facit ī curri.. 7 h̄ maxime
uā ē. si absq; rationabili cā 7 maīfesta
7 uā tulit sententiā. It de absolutōē siū
sit iusta siū iniusta sēp ualz quo ad ecclīā
militātē. qr oīs res p quascūq; cās nascit
p easdē dissoluit'. Et q̄r iura p̄niora sūt ad
absoluendū q̄ ad ꝯdēpnādū. 7 h̄ ītellige
q̄n fuit p ulla ꝑꝑ. q̄r diffinitiua sententia
que absolutōēz ul' ꝯdēpnatōēz ꝯtinet p ī
nlla habet'. It nō q̄r siqs occulte excōicat'

casus ī q̄b; n̄ li(cet) appellare

e. in hospicio. claustro l' ecclia. si q sunt q sciat
si possunt exire caute exibunt. ita q non time
at scandalum l' periculo. alit non exibunt q in secto
debet illum uitare non in pub. Sz si e excoicat pub
q amonit exire n uult debet exire cd. Sic q
sacerdos i diuinis admissa poia faciat excepto
si canunt canone l' secretam q intret ecclam
excoicatus pub. q uidet tn cum q an n uiderat lz
eet i ecclia. perdat q tunc nunc eo n finito ca
none prius amonito q exeat q q prius exire non
uellet. tn reliquum n dz offm expletum. Sz hec
ut dic aliqs cum uno tm clico exeuntibz alius
expleat. Jt non q dz aliqs scire aliquem ee excoica
tum cum uidit illum abiciare clicum i cau n confesso
l' filii l' erat presens q audiuit ferri sentetiam
l' ille excoicat. l' si ipi plat maxie si sit eps
dix ei. l' si pub fama est ipm ee excoicatum. alit
p leuem famam non dz se formare conscientiam.

De incendiariis.

Quicumque ponit ignem i bello.
n iusto absqz precepto indicentis belli e incendi
arius lz dampnum n teneat resarcire. silit q i
bello iusto n excepto q dampnum restituere
tenet. preterea n solo incendiarium ee q i captiuitate a
licuius uille. clamat ponite ignem ponite ignem n
habens conscientiam q uox sua obtinuisset l' ratione
auctoritatis. l' ratione alicuius specialitatis.
Qui ponit ignem i ecclia l' cimiterio. incendiarius
e q excoicatus. lz an denunciationem possit ab
solui ab epo. postea n n a papa. Ita q i be
llo iusto uillam incendit. si ibi incaute ecclia
aburatur q e ei mollestum n e excoicatus lz dap
num resarcire tenet. Jt q ponit ignem i domo
e excoicatus religiosa. q aut ponit ignem i ali
qua domo habitabili. l' i granario dum e i agro
l' i area l' i horreo incendiarius e. n tn excoicatus
lz excoicandus. Jsti de iure dicunt incendiarii
nec ab alio quam ab epo absolui possunt et
tenent oia dampna restaurare. nec debet
absolui n prestito iuramento q ignem ulterius n
apponet. alii non incendiarii. ut paleam. feni
lignorum q silium n dicunt de iure incendiarii
q possunt absolui a simplici sacerdote sine
iuramento. Jta tn q dampnum restaurare
teneatur.

Contra e conceptio melioris boni cum. **De uotis.**
deliberatione firmata q sz quosdam uoce expressa
deo oblata. prouenit si pot loqui. Vn illud redd
dam t uota mea q distincserunt labia mea. Vn
non q oz quod illa conceptio sim uoluntas fiat
de bono meliori q illud ad q tenet. i. si i perdi
ret illud melius bonum n obligat. Jt oz q illa
conceptio sit firmata cum deliberatione. q subito n
conceuit. q q ex abrupto pmittit n obligat
uerumtamen caueat e ne decipiat i h. Quidam
dicunt q dz deliberare p unum l' duos dies q
in nimia tristitia l' nimio gaudio non pot ee
puida deliberatio. Jt nullus obligat. n intenderit
se obligare faciendo uotum l' si aliud fecerit p
se. n postea ratum habuit. Jt si cum uoti mala e
tn dz obseruari si obseruatio bona e. q si n ratione uo
ti tn ratione malitie sue q quidam dicunt q q ratione
uoti tenet sz diffinitione q isti q h dicunt
n respiciunt ad eam. Jt non q q dirimit prin
cipale l' q fuit cum principali i uoto tenet
recipere. Verbi gra. uoui ire ad sanctum jacobum
pedes q discalciatus nudo auctoritate ppa
eques q calciatus q possit ire sic uoui q prius cum
grauamine. n sum absolutus. Jt si uoui deffer
re filium meum sup me. q facio eum portari l'
aliquid simile. Sz si uoui portare ymaginem ce
ream ++ l' pallium altaris q negligentia obmi
si non teneor recipere. si postea transmisi q
h solum datio e principalis q n deffere n h f
spalis expressissz i intentione. q h iudicandum de
ieiunio unius anni continuo q unius anni si placet.
q si continuatio fuit principalis i intentione tene
tur recipere alit n n ad supplendum. Jt non q si
uotum e conditionis q conditio non adimplet non te
net uotum. Vt q si uoui q si sanctus iacobus sa
naret filium meum ire ad eum si constat m firmi
ter q non p miraculum e lz p probabile medi
cinam sanatus eet n teneor ire. q conditio non
e adimpleta. nisi forte credere q medicina
huiusmodi effectum consecutus e l' credere m dicendum e
si uouissem sco petro q sanasset me mira
culose. q euidenter non teneor sco iacobo. n
dixissem si sanatus fuero q te intelligerem.

ad aliq sanaret. et ita q teneret d oib; uotis qr talr odicō adipleatur oiū uotor. It si uoui ire ad scm iacobū et educer filiū meū. q uis iste nollet ire l mortuus sit ego ire teneor qr fuit pncipal i uoto. Sz si uoui ire cū eo et ipe mortuus sit l nolit ego n teneor ire qm ipe e q odicō pncipal. Sz h melt iudicat i tertio uouētis qr ars. et nō qr comutatio uoti e solt epi excepto ultmarino qd e solt pape. et glo dicit qr ultra e. Verūtn sacerdos pot i iunge penitētiā de omissione cū i uenerit uoti qr n est suū interptari l n e iure uotū l n est i potētia. Et nō qr mulr nō tenet i plere uotū sz uir suus e odicat et d si de osensu suo fecisset. l qn alias cū desponsarēt. Verūtn peccat marit n illa. Sz ille si n osensit n peccat odicēdo. It uidet uir uxorē n odic. timens ne h nō possit i suū peccato. tn dolet. dō qr possit pnduere cogita iuitate. qr h n osensit. Sz pmisit. Sz i hoc casu tutl e q p epm fiat comutatio. It tn debet osiderari arctha redēptionis uoti peregrinatōis. s. labores itiner. et quātos. nolet pati tantū labore. sz dapnū qd pe domi de absentia sua. etiā expēse maiores quas facit i uia qm i domo ppa. ista tn debet oputare et i opib; misericordie expēde ad perpetuū absolutionis. Pecunia oblatorum qd posuisset i altari. p illuc ambulātes pcitus trāsmittat. Et hec osiliū posset dare simplex sacerdos. si uelet illi q laborat i extremis. Sz illi e uotū ultmarinū pdcā tn pcūs mittat illuc. Circa uotū abstinētie osiderāda st duo. s. asptas ieiuniū. et affluētia uouētis qui extimatō i opib; misericordie e tuat.

nouisse

De usu suo gnali osuetudine.

De usu suū gnali osuetudine mittitur ad epm l ad maiorē ecclesiā homicide. et i multis ptib; pncipaliter. qr osueuer i lōbardia mitti roma. It oppssores pupillor. It necātes suū l alior puī et aliq addūt illos q destrūt. excōicati habēte. xl. dies. pp homicidiū. It q comittit notoriū l notabile sacrilegiū. pn meret osueuit q mitti roma. It publicus falsarius epal sigilli. It q maligne alterat patrē. ul matrē. It publice usurarii q d; uiuere mādata ecclie. sb q iuramēto d; sibi pape qr amo ad usurā n comodabit. et de receptis satis faciet p posse uix sbd ecclie. et mādet si istunitat. Verūtn i multis locis sacerdotes pochiales absoluūt i differēt usurarios. recepto p iuramēto sz formā pdcām. n forte eet ita tn solēpnis usurari et famosus qr mitti i digeret epal sigillo. It raptores et raptor publicus sz nō h obsuat ubiq. It publice latro si n pniat ubiq. cū n eet securū pp al casus dubios oringētes. It quicūq falsus testis sz n pniat ubiq. It lapsus qe symoniacus manifestus. sz n pniat ubiq. It maleficus diuinus. et i cantator publicus et pniat ubiq. It q faciunt iudicia de aqua l crismate et oleo sco et pniat ubiq.

De his q mittuntur ad epm.

Mittuntur ad epm. homicide. sacrilegi. de aq l crismate et oleo sco. Falsi testes. Defloratores. incestuosi. uenefici. iniicientes manus i patrē l matrē. i clicos et religiosos. raptores mulierū. uotor fractores. errātes i fide. et illi quor filii sine baptismo decesserūt. aut p negligentiā infra .vii. annos pierūt

De sponsalibus.

Matrimoniū. inicat p illud d futuro sit tn p uba de psenti. osumat p carnalē copulā. Sponsalia st q fiūt p uerba d futuro. ut cū dicit accipiā te i meā et e contra. It l p eq pollētia uba. et si fiūt a septennio et sup. l cū anullo l sine anullo i facie ecclie l seculari. Verūtn clādestinā desposatiō phibita e. Sz osuledū e ut osēsū suū publice iterēt. Si aūt sponsaliū fiat nl agit. n aūt ad septenniū puenit raciū habeat osensū qr p; si n reclamauit. It osensus et dissensus. l obligatō patris n uchil facit ad matrimoniū sine osensu filior pntiū. It ambit qm; sba dicātes. sponsalia e triplex. honesta. et inhonesta q i possibilis honesta duob; modis accipit. s. cū dicit ac

De usu gnali osuetudine

De his q mittuntur ad epm

De sponsalibus

accipiam te si placuerit patri meo. vel si dederis mihi
C. Si hec conditio non adimpleatur non tenent sponsalia
sponsalia. et si interuenerit iuramentum non in duobus casibus
supradictis. vel etiam si cognouit eam carnaliter tanquam sponsam. Alle
gatur etiam si contraxit illa de presenti cum alia que prius firma
est significatum illa de presenti cum alia que prius firma
tum est matrimonium. Item conditio honesta quando appo
nitur ad modum pene. ut cum dicit non contrahero tecum
dabo tibi C. tunc pecunia illa non poterit peti nomine
pene. quamuis aliter nolit sponsalia consumare. In
honesta tibi moris dicitur. Et quando est contra naturam vel substan
tiam matrimonii que hec est talis. scilicet contra illa tria fidem prolem
et sacramentum. et est primum cum dicitur contraho tecum si
propositum adulterandam te tradas. vel si non detrahens ad
inuicem commiseri. Secunda est cum dicitur contraho tecum
si generationem prolis euites. Tertium est cum dicitur contraho
tecum ad tempus vel donec inueniam aliam quando hec conditio
inhonesta. contra hec est vel unum istorum apponitur nichil
agitur. Secunda conditio suiturpis cum dicitur contraho
tecum si furtum facias vel si hominem occidas. hec
est abiecienda et tenent sponsalia. Tertia conditio
inhonesta est cum dicitur contraho tecum si pro consensus
dicitur quamuis illa conditio non adimpleatur. non est matri
monium antequam donec habeant intentionem fornicariam
quod satis patet quod uidetur tenere semper suspensum
ad futuram desponsationem matrimonialem. Verum
tamen si tamen semel eam cognoscat post primam uice
intentione matrimoniali. tunc ecclesia iudicat prius
esse matrimonium in utroque concubitu. scilicet ipso et ipsa. Ter
tia conditio. scilicet impossibilis est cum dicitur contraho tecum si ce
lum digito tetigeris vel simile. et hec non prohibita dicitur habuisse
et tenent sponsalia. Item si alter sponsorum nollet ma
trimonium consumare peccat mortaliter non obstante
alia uice de ea. et debet ab ecclesia monendus
non tamen cogendus per excommunicationem. non nuncupauisset excep
to quod si cognouisset eam. vel per uerba de presenti
desponsasset eam. Item qui desponsauit unam per uerba
de futuro et iuramento. et postea antequam cognoscat
eam desponsat aliam per uerba de presenti. quam
non cognoscat non uiuit. De hoc dicitur primam et tamen
habet filios. tamen ueniens ad penitentiam dicitur red
ducet ad secundam quam non cognouit propter matrimonium
de presenti. Item non quod si ad clericos nobiles
priuate uel nisi debet desponsasset per uerba de

presenti paupercula puella quam non cognouisset postea
publice et solempniter desponsasset per uerba de pre
senti et duxisset filiam potentis et iam habet filios.
tamen ueniens ad penitentiam ad episcopum dicitur quod episcopus pa
rare per penitentiam quod primam per uxorem teneat et istam
de cetero non cognoscat. Sed si sa repertat cum coram
episcopo ostenderet. et probauit se primam esse uxorem et iste
non possit probare hunc de primo matrimonio
et non habet testes dicitur ubi episcopus preciperet sub pena excom
municationis quod istam nobilem teneat et cognoscat et
aliam penitus derelinquat. Sed priuatam dicitur quod dicere
quod excommunicatio nichil ei obest. Et hic fit quod ecclesia
habet duo iudicia. scilicet publicum et priuatum. in pu
priuato iudicat secundum conscientiam. Sed in publico secundum
allegata. casus in quibus sponsalia de futuro
[M]utuus assensus. absentia. fuit soluuntur.
Inuictus. factus. et affinis aut altera copula
carnis. Crimen. religio. vel mala conditione.
Si lesura grauis sponsalia soluuntur istis.
Mutuus assensus. idest si inuicem se absoluant
licet hoc dicitur si coram ecclesia uis sit multi. Absentia.
quando sponsus transfert se ad alteram regio
nem. et non nesciat ubi sit. Puli inuentus.
quando fuit ante septennium quod tunc nichil agitur
non tamen ad septennium peruenerit neutri habent
contrahentes. si hac de causa dissiliant post alter con
sanguineam accipit. Si uigilet quod si prestat sponsi
onem quod uiris non sortitur effectum. Factus est
affinis. idest si affinitas antecessit vel superueniat
quod tunc neutram potest habere. scilicet uir sponsus nec a
liam consanguineam eius sponsa non potest habere propter affi
nitatem consanguinea propter honestatem. Aut al
tera copula carnis. idest si cum alia contrahit sponsa
sed prius cognoscat sic dicitur stare cum sua vel si
non cognoscat. si desponsauit eam per uerba de
presenti. Crimen. idest si fornicatur sponsus uel sponsa.
religio. idest si alter eorum transeat ad religionem.
licet tamen sponsalia de presenti non dicitur religious
sed alia contrahere. donec ingrediens solempnizauit
uotum per aliquem modum. Vel mala conditione. idest
in sponsalibus de futuro tamen conditio est
contra naturam matrimonii ut dicitur supra. Si lesura
grauis. idest si alter eorum incurrat morbum

casus in quibus sponsalia de futuro soluuntur.

enormē. i. si efficiat leprosus. l' amittat na
sū l' oculū l' sile. Sponsalia soluunt istis. i.
istis nouē casib; sponsalia de futuro sol
ui possunt. De matrimonio.

Matrimonium ē legittima coniūctio uiri. ⁊ mulieris
i diuidua uite consuetudiē retinens. l' matri
moniū ē maris ⁊ femine utriusq; consensus i
carnalē copulā ⁊ maritalē. maritali aff
ectu. Contrahit matrimoniū p uba de futuro
cū carnali copula. l' p uba de psenti tm̄
ut cū dr̄. accipio te i meā. ⁊ ecōuso. l' p eq̄p
lētia ubā. ⁊ siue ānullo. ⁊ i occulto. Sz consu
lendū ē ut iterū ⁊ publice faciat. h' dicit
sponsalia de psenti i spē tm̄. cū uerū sit
matrimoniū. It matrimoniū n̄ pōt cōhi an
xij. ānū i femina. ⁊ xiiij. i masculo n̄ in
ctis casib;. Primū ē si comixti sīt carnaliter cū
effectū. Secd's ē si sīt ita etati nubili pxi
q' cuidēter possēt carnalit' comisceri. i.
Tercius ē qn̄ malitia l' doli capacitas su
pplet etatē. Sz ecclia consueuit tm̄ de du
ob; iudicare. i. de pfecta etate ⁊ carnali
copula i fra etatē. It si un' ē i etate et
alt' n̄. ꝯhnt de psenti. n̄ ē matrimoniū ꝯmu
nē possit decetero corā ecclia dissolui q
consentire potuit q. ⁊ ꝯsēsit. Sz dr̄ expecta
re minorē; i cui' optōe ēit tēpe suo. Sz si
minor cū alia adulta matrimoniū de psē
ti iterū ꝯtxisset. peccauit si cū illa manē
dr̄. It si amb' sīt minores. et un' minor
reclamare uult añ q' trāseat tps legiti
mū nc pfecto etatis faciat piudiciū &
pstetiū. tm̄ audiri dr̄ ab ecclia. si non
separāt donec minor pueīt. ⁊ tūc ad etatē
⁊ tūc qlib; pōt reclamare. It uba de p
senti añ ānos pubertatis n̄ hnt maiorē
ūim q' uba de futuro. n̄ i uno casu s; cū n̄ re
clamauerit i tpr legittimo. l' me. qz ex
tūc hnt uba ūim suā ⁊ firmatū ē matrimo
niū. It siqs i tēdit decipe aliq' l' ludēdo
fac. n̄ ē matrimoniū. q'uis illa hāt bonā
fidē. qz n̄ i utrisq; consensus maritalis
q solus fac matrimoniū q si defuit. certū cū

ipō coitu celebrata frustratur. Sz dr̄ illi suaderi
ut iterū bonā fide accipiat eā. si si penitus nollet
l' duxē aliā illa dz ire ad ecclesiā; ut cogat accipe
eā. Sz si inuenit l' fuit testificat' de ceptionē
l' ludū qz forte pdixeāt deceptionē testib; q fu
erit i ꝯtu ecclia istoꝝ pit talesatestātes n̄
dz accipe cū ipē ꝯfiteat' se uba apta ad matri
moniū ꝯtulisse. tm̄ mulier exquo n̄ pōt hrē
aliud accipiat de h' istrumtū nec ei ꝯsuli dz
ut accipiat aliū uirū qm̄ q' ad ecclīā n̄ pōt
hrē aliū uirū illo uiuēte n̄ q' q' ad deū. n̄ fir
miē. ⁊ pbabilit' cederet se p firmas coniecturas
fuisse deceptā. si si i dubio accepisset aliū uirū
reddē dz debitū n̄ exigē. n̄ de deceptione idubi
tabilē hret ꝯsciētiā. Sz si ille primus iterū
repetēt eā asserēs se corā ecclia fuisse mētitū
faciat ipā s; suā ꝯsciētiā rationalē. tuti' tm̄
ē q' reuītat' ad eū si amb' sīt soluti n̄ cedit
q' iterū uellit eā decipe. It furiosus qn̄
n̄ pōt ꝯsētire nō pōt ꝯtrahē n̄ qn̄ hr̄ dillu
cida iteualla. It surdi ⁊ muti ꝯtrahē possunt
sign̄. ⁊ nutib;. Sz loquētib; sunt uba necc'ia
pp ecclia. It siqs desponsauit aliquā p uba
de psenti ⁊ añ q' cognoscat eā cognoscit
sororē ei' l' matrē l' ꝯsaguineā n̄ pōt pp h'
separi. qz ē affinitas sequens matrimoniū
Sz amitit ius exigēdi debitū. uxor ū pōt ⁊
exigē ⁊ reddē. ⁊ sili' eēt ei maifestū n̄ uolu
tarie ꝯsensisse i culpa mariti qz tc̄ eēt in
eadē sīnā. qz facientes ⁊ ꝯsētietes ⁊c. Ergo ⁊ i h' casu.
nīq nll' coniux possit petere debitū siē peccō
tm̄ qlib; tenet reddē debitū exigēti. ⁊ si isup
quilib; te ex pte sua hc crimē fecisset nec
possit pp h' aliqs coniux separi quā q' ad thorū. n̄
sm q' fit ea fornicatois. n̄ igredi religionē
si sīt una caro effecti. Et breuit' post legiti
mū matrimoniū de psēti. ⁊ añ carnalē co
pulā null' casus possit sup uenire i q' possit aliā
ducē l' femina aliū. n̄ un'. s. si alt' igrederet'
religionē añ carnalē copulā. ⁊ solepniçaret
uotū. ⁊ si ipā efficiat' meretrix. l' leprosa. ul
ipē exocularet' l' abscīderet' g'nitalia l' aliqd
graue s' ꝯtigeret. Sz matrimoniū ꝯsuatur

p carnalē

p carnale copulã solu n pot n ętrã ad tro
ri separari p cã fornicacõis. Sed ęsulędũ ē
i ęfessione ut ille q n derelqd reuoalet ea q
n derelqd. q t n fiet separatio. possũt ęam
bo puri ęsensu religionẽ igredi. l alt alto
i seculo remanẽte. q corã epo diocesano cõti
nẽtã uouẽte. Et tñ d3 tal etatis q n sit d
de fornicatõe suspect. tñ ę si iuuenes ecint
q alt de licẽtia alt igrederet religionẽ te
net q ad dm q ę q ad eccliã. si testes posset
hre l ę co l ca facẽte q n ędicẽte itrauit l tẽ
nesciuit. Sz cũ sciuit nõ ędixit. Si at sciuit q ę
dixit cũ sciuit q legitime ꝓfessit i ea. q aucula
tũ ꝓfessio q sacdote pot repetẽ q debitũ exigẽ
absq ꝑcco. q ille tenet reddẽ et ęrius petẽ
nõ possit ꝑp uotũ simplex qđ fecit. Et bona
matrimoniu q excusat ꝑccm. sũt tria. s. fides
ples q sacramẽtũ. Que sũt impedimẽtia ma
trimonium. q dirimant iam contrac
tum.

Error. ędicto. uotũ. cogtio. crim.
Cultus disparitas. uis. ordo. ligamẽ. honestas.
Si sis affinis. si forte coire nequibis.
Hec socianda uetat. conubia iũcta retractat.
Ecclie uetitũ. nec n tẽps feriar. [margin: ...]
Impediũt fi pmittũt fcã teneri. Error. i.
error ꝑsone. ut si credat ęhere cũ bta ęhat
cũ maria. ũ de iacob q lya. Sz si postea co
gnosat eã matrimõialr. n pot postea separari
Et error fortune ut si credat diuitẽ q n sit
l error ęditatus ũ si credat pulcrã q n sit.
l uirginẽ ul nobilẽ q n sit n ipedit. Condicõ
i. ędicto suul. ut si credat ęhẽ cũ libra q ęhit
cũ alia ancilla. Sz posq sciuit eã ẽe ancillã
si ęsensit matrimõialr n pot separi. Et ędi
cõ ęslis l melior n ipedit. ũ si suus credat
ęhẽ cũ libra q ancilla ẽ q ęuso. Et suus
q ancilla iuito dño possũt ęhẽ. Uotũ. i. uo
tũ sollepne ipedit et dirimit matrimo
niũ. simplex at uotũ ętinẽtie ipedit ęhẽd
sz n dirimit ęctũ. peccat tñ mortalr ęhẽ
do n pot reddẽ petẽ debitũ sz reddẽ tenet
Sollepnizat at uotũ ęe ętinẽtie ętuor

mõis. Primo ꝑ sacrũ ordinẽ. Scdo ꝑ ꝓfessionẽ
q fit post tẽps ꝓbatõis. Tertio si i manu
epi. l aliuis el faciat qs ꝓfessionẽ de itrãda
religiõe l ętinẽtia suãda. Quarto ũ qdã
dicit cũ quis recipitur i maña abbatis corã
testibz. Et sm nouas decretales i eo ũ cauz
pmũ ẽ si añ annũ faciat ꝓfessionẽ. Scdo ẽ
si hitũ q dari ęsueuit ꝓfitetibz assumit
añ annũ n ꝓtestetur ꝓbatione. Terci ẽ si
apparet i ingressu q talis absolute uoluit
mutare uitã. q i religiõe ꝑpetuo deseruire
dño. extra de re. mõi. Innocentius tñ quarto
nõ uult q aliqs plat recipiat aliq ad ꝓfe
ssionẽ an annũ q si recipiat. irritat ęqd tũ est
i nouicie. Uotũ simplex de ętinẽtia ẽ q fit ꝑ se
priuati l pũ. l itrãdo religionẽ dũ tñ n sollep
nizet ꝑ dcãs cas. Cognatio. i. cognatio simplex. s. ęsa
guinitas carnal. spũal. q legal. carnal' ipedit
q dirimit usq ad quartũ gradũ i coluxiue. i
linea trãsũsali. In linea at ascẽdẽtiũ q descẽdẽti
ũ i infinitũ q tres sũt linee ęsãguinitatis.
Spũal ipedit q dirimit i tribz ꝑsõis. Si ęspatre
q comatre. Et tãq mat ẽ ꝓpria mulier si fi
liũ el uxor aliaũ tenuit posq sũt una caro
effecti. q ęuso. si uir tenuit. uxor ẽ mat
patris pueri q puer ẽ fil el spũal' tãq si
tenuissz eũ. Et hẽ ẽ rõ q boia spũalia ędicãt
d ęiuges ad i uicẽ. Sz si mulier tenuisst
alias filiũ uxoris istẽ q post matrimoniũ
ęsũatũ q hũit ex alio uiro legittie l ale
gittie n efficit ꝓpt cõmat istẽ uiri ul
ęuso. Et hẽ ẽ rõ q ꝑfectũ uxoris carnale
l uiri nõ trãsitur ad cogtoẽ spũalẽ. et
iõ talẽ comatrẽ uxoris possz ducẽ i uxorẽ
q ęuso. Scdo i patre q filia spũali q n pot
qs hẽ uxorẽ quã leuauit de fonte. Et si
baticauit n d3 iungi. q si ędixit n d3 separi.
Sz d3 ęsuli papã q ẽ casus nouus ut dic
rubica. Tercio i fre q sorore spũali. q nõ
pot qs hẽ uxorẽ spũalẽ q pat tenuit
l baticauit. q forte pat ẽ sacerdos. Sz q
libz d sororibz el sic. siue sit nata an suũ

post-s(ecundu)m iura moderna. It(em) no(n) q(uod) filia(m)
sp(irit)ualem filii mei carnal(is) accip(er)e possu(m)
s(ed) n(on) ip(s)e mea(m) q(uia) unio(n)e a(c)cedit. i(dest) ap(er)t(e)
i(n) filiu(m) ascendit. n(on) descendit. It(em) filia(m) car
nale(m) filii mei sp(irit)ual(is). h(ab)e(re) possu(m). It(em)
no(ta). cog(na)tio sp(irit)ual(is) (con)trahit(ur) i(n) batismo solo
(et) (con)firmat(ione). s(ed) i(n) (con)firmat(ione). tenet t(ame)n
inter illu(m) q(ui) tenet ad (con)firmandu(m) (et) illu(m)
q(ui) (con)firmatur. (et) patre(m) (et) matre(m) (con)fir
mati. legal(is) i(m)pedit (et) dirimit i(n) adop
tato (et) arrogato. s(ed) de ista n(on) p(ro)sequor
q(uia) e(st) legal(is) (et) mo(do) raro i(n)ue(n)itur. Crim(en)
no(ta) q(uod) multa s(un)t c(ri)mina q(uae) i(m)pediu(n)t. s(ed) n(on)
dirimu(n)t ut i(n)cestu(s). (et) q(ui) i(n)terfic(it) sacerdo
te(m) (ue)l uxore(m) p(ro)p(ri)a(m). (et) q(ui) i(n) s(er)uiendo matrimonio
p(ro)p(ri)u(m) filiu(m) de fonte suscep(it). n(on) possit
p(etere) uxore(m) debito. (et) qui penite(n)tia(m) ag
it sollempne(m). It(em) s(un)t alia q(uae) i(m)pediu(n)t (et) diri
mu(n)t. P(ri)mu(m) e(st) cu(m) aliq(ui)s h(abe)t re(m) cu(m) aliq(ua)
(et) uiu(us) (ue)l alt(er) s(un)t (con)iugati. (et) alt(er) illor(um) ma
chinatur i(n) morte(m) uxoris (ue)l uiri. cu(m) effe
ctu hac i(n)te(n)tione. na(m) nec homicidiu(m) dir
imit sine adult(er)io n(ec) adult(er)iu(m) sine ho
micidio. S(e)c(un)d(u)m e(st) qu(ando) dat fide(m) mecha(e) in
uite p(ro)p(r)ia (ue)l p(ro)p(r)io marito si h(abe)t de ducendo
ea(m) post morte(m) ill(ius). T(er)tiu(m) e(st) s(i) de facto (con)trahat
(et) utra(que) sit uxore(m) uiuente(m) (ue)l uiru(m). mortua
(con)iuge p(ro)p(r)io post tale matrimoniu(m) (con)uale(scit).
Si a(utem) ignorant cu(m) h(abe)t uxore(m) uiuente(m) (et)
post mortua p(ri)ma mane(t) cu(m) uiro si u(ir)
uult. (et) nouo t(ame)n (con)se(n)su. Si a(utem) uir (con)tra
hat cu(m) t(er)cia an(te)q(uam) cu(m) s(ecund)a p(er) nouu(m) (con)sen
su(m) (con)firmet matrimoniu(m). d(icitu)r mane(re) cu(m)
t(er)cia. q(uia) s(ecundu)m matrimoniu(m) i(n) ueritate nullu(m)
fuit. It(em) si ignorant t(em)p(o)r(e) (con)t(r)acti matrimonii
cu(m) h(ab)e(re) uxore(m) uiuente(m). si t(ame)n postea p(er)
cipiat (et) n(on) separ(et)ur ab eo. statim adult(er)a
e(st). t(ame)n mortua p(ri)ma tale matrimoniu(m)
(con)uale(scit). Primo t(ame)n si eu(m) e(st) semel usurpa
re (quod) e(st) i(n) uiru(m) (con)se(n)tiat i(n) carnale(m) copula(m)
statim adult(er)a e(st). Si a(utem) n(on) q(uod) i(n) uiro. s(ed) q(uod)
cu(m) adult(er)o (con)ueniat. n(on) fide(m) dederit ul(tra)

alia duo affi(n)unt post (con)ualesc(er)e matrimoniu(m)
mortua prima. Cultus disparitas. i(dest) qu(ando) un(us)
colit deu(m) (et) alt(er) machometu(m). ut e(st) pa(gan)us
(ue)l saracen(us) q(uia) n(on) pot(est) matrimoniu(m) fi(eri) cu(m) i(n)fideli.
Sponsalia u(ero) de futuro possu(n)t fi(eri) s(u)b (con)dicione
s(cilicet) ut si ueniat ad fide(m). cu(m) h(er)etico u(ero) n(on) d(icitu)r fi(eri)
matrimoniu(m). Uis. i(dest) qu(ando) metu mortis (ue)l gra
uib(us) u(er)berib(us) (con)pellit(ur) q(ui)s ad accipie(n)du(m) i(n)
aliqua(m). t(ame)n si postq(uam) euaserit (con)se(n)tiat t(ame)n
semel i(n) ea(m) matrimonialit(er). n(on) pot(est) postea
separi s(ecundu)m ut(ru)m(que) iudicia eccl(es)ie s(i) p(ro)bari
pot(est). It(em) uis siu(e) met(us) q(ui) n(on) cadit in (con)sta(n)
te(m) uiru(m). siu(e) leuis coactio n(on) excusat.
q(ua)m sit uxor (con)c(lu)so. de muliere q(uae) accip(it)
uiru(m) n(on) placente(m) sibi (con)t(ra) uolu(n)tate(m) sua(m)
metu patris (ue)l alt(er)i(us). Si t(ame)n (con)se(n)tiat i(n) eu(m) ta(m)
qua(m) i(n) maritu(m) q(uam)uis nu(n)q(uam) placuit ei.
dice(n)du(m) e(st) t(ame)n q(uod) n(on) pot(est) separ(ar)i q(uia) i(n) h(oc) casu
mag(is) (con)se(n)sus matrimonialis (est) atte(n)de(n)d(us)
q(uam) uolu(n)tas. siu(e) placentia n(on) h(abe)t t(ame)n aliq(ua)
excusatione(m) q(uae) (ue)l ad t(em)p(u)s acq(ui)euit. (ue)l q(uae) semel
matrimonialit(er) commorata. Ordo. i(dest) cu(m) h(abe)t
sacru(m) ordine(m). u(el) cu(m) e(st) s(u)bdiaconus. (et) sup(ra).
Ligam(en). i(dest) s(i) e(st) ligat(us) ab alia uxore q(uae) des
ponsata t(ame)n p(er) u(er)ba de p(rese)nti (et) no(n)
cog(ni)ta. It(em) si aliq(ua) credit uiru(m) suu(m) e(ss)e mor
tuu(m) (et) (con)trahit cu(m) alio male fac(it) do(nec) c(er)ta
sit de morte ill(ius) p(er) uiros credentes. qui
testificent(ur) de uisu (ue)l credibili auditu. S(ed)
si firmit(er) c(re)dit q(uod) mortuus sit pot(est) (et)
debitu(m) exige(re) (et) redde(re). Si a(utem) postea s(cie)t s(ed)
at eu(m) uiue(re) n(on) redde(re) d(e)b(et) n(ec) exige(re). (et) ide(m)
(con)sule(n)du(m) e(st) i(n) uiro (ue)l muliere q(uae) c(re)d(it)
uiru(m) suu(m) (con)sa(n)guineu(m) (ue)l affine(m). q(uia) s(ed)
ex leui opinio(n)e. abiecta uali errone(a)
(con)scie(n)cia exige(re) pot(est) (et) redde(re). Si a(utem) p(ro)babi
li(ter) c(re)dit. s(ed) nesciat p(ro) c(er)to. t(ene)t(ur) redde(re) pot(est)
n(on) exige(re). Si u(er)o p(ro) c(er)to sciat. nec redde(re)
pot(est) nec exigere. It(em) (con)sule(n)du(m) e(st) mulieri
q(uae) h(abe)t uiru(m) forte s(ecundu)m lo(cum) separatu(m) ab alia (et)
uxore. q(uia) si ip(s)a nesciat c(er)t(e). (ue)l si sciat uiru(m)
uera(m) (ue)l s(e)c(un)d(u)m nesciat. c(re)d(er)e d(icitu)r q(uod) eccl(es)ia b(e)n(e)

Si a(utem) p(ro) c(er)to nesciat
s(ed) c(re)dat t(ame)n. d(icitu)r redde(re) s(ed) n(on) exige(re).

p(ro)t

fecit quod debuit et tamen reddere potest et exigere. Si autem
dubitat reddat sed non exigat. si vero pro certo sciat
fuisse separatum ecclesie vel fornicationis causa non reddere potest
non exigere. non in hoc casu. et mortua prima. potest illud
matrimonium convalescere. sic supra dictum est de de-
mencia. **Honestas.** id est publice honestatis iusticia
que est introducta ab ecclesia propter honestatem. ut
si quis desponsavit aliquam per verba de futuro
ultra .xij. annos et postea separetur ab ea aliquis de
eius aliquis consanguineus illius non potest eam habere
in coniugem. nec e converso illum aliqua consanguinea
eius. Item si fuit desponsata per verba de presenti
licet sponsus fuit ingressus religionem vel mo-
tuus sit vel e converso. **Si sis affinis.** id est aliquis
non potest habere consanguineam condam uxoris sue vel
alicuius quam fornicarie cognovit usque ad quartum
gradum inclusive. Et ideo nota quod affinitas an-
tecedens. propter impedit matrimonium. Superveniens non
sed amittit ius exigendi debitum. quia peccavit
ut puta uxoratus superinduc affinitatem per
consanguineam uxoris et e converso. si autem invasit
claustra pudoris. non pervenit ad consumationem
operis et si pervenit ad consumationem effundens extra vel
circa vas debitum semine. licet sit enorme peccatum
non est propter hoc affinitas contracta. quia non est sanguinis
commixtio. **Si forte coire nequibis.** id est quando aliquis
non potest commisceri carnaliter. Sed nota quod est du-
plex impotentia. scilicet naturalis et accidentalis. naturalis ut frigi-
ditas in viro. et arctatio in muliere. et defectus
etatis in puero. Item naturalium alia temporalis alia
perpetua. temporalis in puero que impedit quousque est
etas in frigido quando temporalis. quando perpetua. si enim
propter et antecedens impedit et dirimit. Si non est
temporalis non dirimit. Si potest quo aliquis mediantibus
remediis. ita tamen quod semel cognovit eam. De ar-
tatione mulieris idem tenendum est. Item si ea non
possit pati absque periculo spirituali
vel corporali precisionem vel alio beneficio
mediante. Et si hoc evidenter appareat potest
statim divorcium celebrari. ita quod potest
ei dare licentia contrahendi cum alio. et impotentia
scilicet frigidus vel arte perite inhibet. quia vel quasi

postea contraheret. vel cum aliqua homine convenientis
stature fieret apta aliquando in de reddita ad
primum et si esset uxoratus. hoc idem est si fuisset
frigiditas expertus viri. Sequitur de impotentia
accidentali que est per sectionem vel castrationem ab-
utriusque testiculo. et antecessit matrimonium sta-
tim dirimit. Si non est sequens non dirimit.
si autem est per maleficium et superveniens non diri-
mit. Si non sequitur distingue aut est temporale aut
perpetuum. si temporale non dirimit si perpetuum
dirimit. et ad hoc sacerdotum debet dare operam
per elemosinam ad convertendum et ad maleficia destr-
uenda. et si nulla vice potuerint commisceri
presumitur in favorem matrimonii. maleficium
autem illud fuisse perpetuum et antecedens. postea
in divorcio iurabit vir quod studiose et bona
fide dedit operam non potuit eam cognoscere. mu-
lier iurabit quod propterea non steterit nec tamen est
cognita. Iurabunt postea septima manu
propinquiorum vel bonorum vicinorum quod credunt eos
nolle periurare. qui vitam conversationem eorum
cognoscant quod credunt eos iurasse verum
et tunc potest divorcium celebrare. **Hec so-
cianda vetant connubia iuncta retractant.**
id est omnia supradicta prohibent matrimonium soci-
anda et dirimunt iam contracta. Suasi tamen di-
stinctionibus super quibus. **Ecclesie vetitum.** id est in-
dictum ecclesie. id est quando ecclesia prohibet alicui
aliquam mulierem ut non contrahat. nec non tempus feriarum
id est ab adventu domini usque ad octavam epipha-
nie. et a lxx. usque ad octavam pasce. quar-
to die ante ascensionem usque ad octavam pentecostes.
In tempore isto feriato non prohibentur desponsatio
et de presenti. sed nuptiarum sollempnitas
et traductio. et carnalis copula. **Impedi-
unt fieri permittunt facta teneri.** id est ista duo
scilicet interdictum ecclesie et tempus feriarum. Et si ali-
quis vel aliquam contrahit in venerit inesti-
ga diligenter. si in primo matrimonio erat aliquod
impedimentum. vel etatis vel unum supradictorum. propter
quod non valuisset. quia periculum est contractos sep-
arare. propter collusiones matrimonii et scandala

Et cum in aliis sit semper tutior via tenenda, tutius est in hoc casu non apparere male stare quam nititur contra facere bonam conscientiam. Securius est de restitutionibus quia tutius est ut restituat omnia de quibus dubitat et in excommunicationibus quod in dubiis faciat ad cautelam se absolvi. Item non quod specialia fuerint et non generaliter per ullum de presenti.

De restitutionibus

Aur: raptor. fenerator. usurarius. predo. tollens. | Invadens sacra ledens. collectas male sumens. | Triamentans. iudex accusans testis iniquus. | Consiliarius atque nocens. qui male tractans. | Supponens. ledens damnis ecclesie bona pravus. | Iussio. consilium consensus palpo recursus. | Et huius accipiens. domo parcens nec facientes. | Heredes quoque simul. hec huic reddere debent.

Fur. Quilibet fur tenetur ad restitutionem rei vel valoris secundum quod res valebat vel valuit cum damno subsecuto. vel interesse. nam secundum leges fur et latro semper est in mora. et ideo periculum more cadit super eum. Unde si quis furatus modium grani quod tunc valebat xx. et in ipso anno valuit xxx. propter caristiam. nec valet tamen x. non sufficit si nunc restituat modium grani. sed duos vel tres vel valorem. si ille vult exigere cum omnibus expensis quas ille fecit in quirendo rem suam. Simile est de equo qui mortuus est vel deterioratus in manu latronis. Et tamen casus in quibus non tenetur fur de casu fortuito. scilicet si optulit rem suam suo domino loco et tempore congruo. et ille noluit accipere. ideo fur purgavit moram. Item tenetur restituere rem cum omnibus fructibus et si melioravit eam possidendo. ut forte equum vel porcum furatum. vel simile. non potest petere vel retinere expensas. quia non est nuncius domini. et preterea quia huiusmodi melioramentum non provenit ex artificio sed ex nutrimento. Secus est si domum agrum vel vineam furtivam vel raptam melioravit per artificium. vel expensas quas illas et potest exigere sicut dicit lex. Qui prodidit eam accessat ad negotia mea gerenda. Item contra me actionem non dat in id quod sibi abest. quia improbe ad negotia mea accessit. Sed in quo locupletior factus sum. Item furtum committit qui ducit equum ultra statutum locum contra accommoditum non credens dominum permissurum. et habet istam cum credidit. Idem est si rem quam specialiter accommodatam alteri commodavit. quia furtum est contrectatio rei aliene invito domino. Item fructuarii regis qui habent officia in domo et faciunt expensas superfluas in suis utilitatibus et dant uni alteri. tenentur restituere non quantum crederent quod dominus esset permissurus si sciret. Idem est de garcionibus qui frustra carnium et panes vendunt quae latenter acceperunt. Verumtamen sunt duo casus in quibus fur non tenetur ad restitutionem. Primus est quando fur dampnificatus fuit publice vel privatim sua causa ab eodem in equipollenti. et de hoc dictum est. et de hoc periculum est. Secundus est quando fur eius domino nolenti eum remunerare. furatur equipollens precio. et hoc similiter est periculum. Raptor id est qui violenter rapit. et tenetur ad omne dampnum quod inferret sicut fur per omnia excepto in bello iniusto. non potest retinere ipse et complices sui quod ab hoste rapit vel vallatoribus eius donec sibi fuerit satisfactum vel hostis offerrat se ad iustitiam. Rustici non qui noluit adiuvare dominum in bello iniusto non sunt expoliandi. illi autem qui voluntarie et timore coacti adiuvant non est restituendum quia plus dominum quam regem. Idem est de rapinis que fiunt in exactionibus civitatum. et hiis iniuste quibus tenetur restituere quod acceperunt et non plus propter impossibilitatem ut dicunt aliqui de dapnis autem ubi factum dicunt quod non tenetur si pax esset ubi facta quia nichil habuerunt et ideo nichil tenentur restituere. Et preterea in pace illa omnia remittuntur ex quacumque parte. Item ille qui de licentia domini sui vel comitis predatur aliquem alium terre accipit iudicare. quia fuerunt depredati iniuste a domino illius vel ab aliquibus illius terre. tenentur ad restitutionem plenariam secundum dominum quamvis secundum quosdam et secundum quosdam dapnum quod intercedit valeat retinere. Postquam de raptore a suo domino vel coactus ille non potuit ius habere. fallit tamen hec in iiii. casibus. Primus est si est expoliatus reddit pro raptori consilium auxilium vel favorem in hec.

alias n̄ factor. Si n̄ alias facturo .i. nichil homi n̄ fecassz n̄ dz dampnificari n̄ i parte s; sua aul pa. Sedo casus ē si reos iste erat illl p̄mi rapto ris ita q̄ nll' all' dampnificat' ī h̄ n̄ sibi' i de pito. q tenet' ad restitutōz l' sibi. Terci' casu' ē si iste expoliat' ē prius p̄mi raptoris ita q̄ dampnū totū redūdat i raptore. Quartus casus ē si ei expoliato satisfactū ē a⁹ l' ab alio. l' ipe met pro expoliat' iudicauit se. ē cū expoliādo. ī h̄ casu dz p̄mi de q̄ loqm̄. sat fac' illi .s. mano ulto q̄ sustinuit dampnū ī tm̄ q n̄ i plus q̄ tū dampnificauit se expolia tū. n̄ p̄mi raptor ei satisfecerit q̄ magis te net'. ro ē n̄ dic' lex q decretales. q̄ pctā solū suos dz tene' auctores. n̄ ē ulti' ptinēda. q̄ o ī excedēte reptū. Et ideo i nocēs q iustus n̄ ē pnocēte puniēdus. Symō .i. symoiac' .s. ille qui recipit pecuniā p simoniā. tenet' ad restitutōz. n̄ illi q dedit s; illi monasterio l' ecclie ī aul' i iuriā fuit data. q h̄ i usus p petuos. n̄ i possessioēs. alicr ornamēta. q silr s; symoniacus tenet' i bnficio renūciare bnficio. q restituere oēs fruct' pceptos. q qui pcipi potuisset ex illo tp̄r q̄ fuit se ēē sy moiacū. Et ē ro q̄m male fidei possessor te net' restituere. Similr ē absq; iusto titulo possidēs. tenet' ad oīa re dampna q lucra p cepta q pcipiēda. q q̄ pcipi potuisset a bono patre familias. deductis tn̄ expēsis. Usu rar⁹ .i. comittēs usuras. S; nō q̄ duplex ē usura .s. directa q i directa. Itē directa du plex .s. cū pacto q sin̄ pacto. .s. sortis q us ure. sic i pbū fert'. Itē sortis usura ē que fit cotidie. Usura usurar ē q̄n usura ponit' ī capitali. ita q̄ usura fac' usurā. q h̄ uocat' ī pbū fert'. et hāc ēēs effiat' i famus s; leges. Itē usura sin̄ pacto dr̄ guiderdone ī lōbardia. q i frāncia cūitas noiat'. q fit x duob; mōis uno m̄ cū ibo. ut cū dic'. nō facio cōuēnētōz. s; dabitis m̄ ad libitū ūrm̄ hāns tn̄ spēalē itētionē lucrādi .i. si nō sperarent lucrū n̄ acomodaret. alio m̄ fit

sin̄ aliq̄ ūbo ut cū simplicat' acomodat. hūs tn̄ p̄ncipalē itētiōēz ad lucrū ut p̄ il' q̄ n̄ refert utrū h̄o occidat hoiēz cū pacto l' sin̄ pacto q̄ sep' ē homicidiū. l' utrū h̄o fornicat' cū uiolētia l' cū uolūtate mu lieris. q̄ sep' ē fornicato. q̄ nō solū actū s; uolūtate peccādi dn̄s phibet i lege q euāgelio. Et iō comitit' uolūtatē s; dif finitōz q̄ ī p euāgliū pbat' cū dr̄. date mutuū nichil īn sperātes. q h̄ q̄nq; d'tior ē usura q̄ n̄ pōt peti corā ecclia. Et iō nō q̄ q̄n p̄ncipali' itētio ē ī lucro. tūc uā ē u sura. q̄n uō p̄ncipal' itētio ē p dīm. l' p amiciciā. Secūdo at' spectat lucrū aliq̄ x sin̄ cōuētiōē. tūc n̄ ē usura. Itē nō q̄ trib; mōis comittitur usura cōuētiōis. P̄mo q̄n capitale q lucrū ponit' i certitudine sic faciūt cōit' usurarii. cū dicūt acomodo uob' x x j. p xij. Scdo q̄n capitale ponit' in certitudine q lucrū i fortuna. ut cū dic' acomodo uob' .x. q si lucrabimini dabitis m̄ tm̄ de lucro. l' ad uolūtatē ūrā. si ni chil lucrabimini nichil dabitis. s; q̄cqd ptigat capitale reddetis. Tercio m̄ q̄n ādo lucrū ponitur i certitudine q capitale in piculo. ut faciūt q̄ acomodāt ad fortunā maris. q̄ si nauis piclitaret' n̄ tenet' q̄ sibi debitor reddere capitale. Itē usurā i directa comittitur uēdēdo q emēdo. q aliis multis mōis. Uēdēdo .s. carius p̄ ter minū. n̄ res porrtet secū lucrū rōe dubii euētus. s; extimatōz ut panis granum q .s. silia. ita tm̄ q̄ nollit eā uēdē usq; ad tp̄s illud. Alii tn̄ dicūt q̄ q̄ ī h̄ ē usura q̄ si ē dubiū q̄ plus l' min⁹ sit res ualitura tn̄ certus ē uēditor de tāto p̄cio. et p̄us res ī piculū usq; ad tale tēpus te nebat. Ad q̄ possz i cōtrariū respōderi. q̄ idē ē ī qualib; uēdicatō ad tēminū q̄n ille n̄ uēdit carius rōe lōgi tp̄is. S; rōe dubii euētus q̄ prius expectare pmittit. ī quo forte plus habebit. Secus at' eēt si eēt pat'

vel sub nomine socii vel domini.

cum die vendetur. et id hoc facit non tantum cautelis. Item
in emendo ad terminum vilius pro termino ut
faciunt illi qui emunt granum vel vinum ad tem-
messionem reddendum. Usura est illud quod datur
minus iusta extimatione. quia recipit denarios quos
dat ante terminum voluit forte mellius. Vendit
etiam vendunt tempus. nam quando terminus suum tempus vendit
usura est aliter non. Item quando creditor non vult dare
dilationem debitori ultra terminum absque lucro
usura est. Item pone quod creditor vult potius
exigere pecuniam suam non habens voluntatem usurarum
sed provenit cum gratis muneribus debitor
rogans ut det ei dilationem. quod aliter non daret
queritur utrum hic sit usura. Responsio quod non. si respi-
ciat grata munera respectu temporis preteriti. quod
vis postea det beni vole et indigenti di-
lationem quam non daret alias si videret eum in-
gratum. Si autem habet respectum ad lucrum tem-
poris futuri. sciens quod sicut denarii ita et fruc-
tificant. dat dillationem debitori usura est.
maxime si aliquis stat in talibus. Et id hoc facit
non est tantum. Item in gageriis sive pignoribus
quia hec est fortis usura. nisi fructus computentur in
sortem. deductis expensis. nec excusatur si auc-
toritate propria. et non auctoritate possessoris ipsi
gravaverit alium quin teneatur restituere omnes fructus quos
aliter recepit. quia et tenetur respondere de tota posse-
ssione proprio domino qui eam sibi impignoravit. Item sic est usura
quando accomodatur granum vel aliud pro lucro. sicut
si accomodarentur denarii. nisi granum accomoda-
tum valeat tantum sed parum. Verbi gratia. si accomo-
datur nunc sextarium grani quod valet modo xviii. sol.
pro uno et dimidio ad reddendum in messionibus. quando
non valebit sextarius nisi xii. sol. non est usura quia nullum
lucrum est ibi. Item est usura quando granum mercatum
habitum illud pro termino. Item ita est usurarius qui mu-
tuat ad usuram pro alius. sicut pro se. sicut facit tutor
et curator. et tenetur ad restitutionem. si non potest
inducere pupillum ad hoc. Item qui mutuat denarios
ut aliter monete maioris valoris recipi-
at in alia etiam usura est. Item si socius vel serviens mu-
tuat denarios socii vel domini ad usuram de generali

mandato eius. id est cum vult accomodet tenetur ad re-
stitutionem. si ille non restituat quia principalis est in
hoc facto. quando suum est accomodare vel non. Si autem de
speciali mandato faciat peccat. sed non tenetur ad
restitutionem. ut si dicat quod accomoda de meis
denariis petro. vii. lib. et scribi facias instru-
mentum nomine meo. Item quando aliquis accomodat
alicui. C. promisere vel pannum. ut ille teneat sibi
ad antidota. id est alias teneatur ei tot denarios accomodare
per tantum tempus. usura est. quia plus facit iste quam exigit
alterum ad hoc quod qui sola sponte accomodat. Quid
autem tenetur restituere. Responsio. illud scilicet quo alter dampni-
ficatus est. si est dampnificatus. vel quantum solet va-
lere tot denarii. vel secundum quosdam illud quod valuerunt
sibi. sive quod lucratus est si lucratus est. quia sicut radix
mala et ramus. Verumtamen computat secundum ad libitum
suum. et erit liberatus. Item si quis accipit ad usuram dena-
rios. et postea eosdem accomodat auctoritate propria
amico suo per eandem usuram vel per maiorem tenetur ad re-
stitutionem amico suo. quia venit et principali. ipse
tenetur ei. Si autem esset tantum mediator vel fideiussor
ita quod obligato esset amicus ad usuram, tunc non tenetur.
Item usura non petitur secundum canones in viii. casibus. Primus
est cum clericus accomodat super beneficium dans assignatum
quod tenet laycus iniuste. quia non tenetur in sortem compu-
tare fructus. Secundus est cum gratis offert. Ter-
cius est cum debitor vel pater eius prius acceperat tamen
ab eodem vel a patre. Quartus est cum petitur pena appo-
sita sine fraude sive in contractu sive in audiencia. Quin-
tus est cum possessiones a socero genero sunt pro-
mulgate dote pignori obligate. Non fructus
tunc non computantur in sortem. si sustinet honera
matrimonii. alias secus. Sextus est cum rem cuius
vel vendit vel emit. aliquid ultra quod valeat ad preces.
ut granum in erba et silva quando datur sic. supra. Septimus
est cum rem iterum petit fideiussor usuras quas
solvit creditori. et alias expensas et dampna. Item
cum petit creditor ultra sortem totum interesse. id est expen-
sas et dampna que habuit. in querendo debitum suum. non
est usura. Octavus est cum rem mortui et emere. ut si
dixeras in c. ad terminum. non vis solvere
in termino cum posses. et ideo oportuit me necessitate

compulsus accipere pecuniam sub usuris. Item negotia mea tractanda. tu teneris in restitutione illarum usurarum. si solum vel simul solum liberare me ab illa obligatione. Item non credo quod liceret dimitti ista facere qui non indiget et de voluntate quod precepto debitoris. non quando debitor maliciose protraxit. Item verum in huiusmodi creditoris interesse contractus in computandum est quod ratione dampni incidendi et non lucri acquirendi exigere. Item qui vendit bladum ad terminum pro xx. sol. quod non valet nisi x. valiturum est usque ad terminum secundum extimationem non x. patet quod contractus est usurarius. Venit postmodum magna caristia et ille qui emit vendit bladum pro xxx. sol. queritur utrum primus teneatur pro x. Et dicit Gregorius quod sic. quamvis iste non sentit dampnificatus si licet est gratia eventus. tenetur qui tollet usuram in contractu qui fuit. Vendens in usus. caveat sibi ex opto. Quisquis abbreviatum sectam notanda putat. Simile est de usurario qui commodat ad usum mercatori qui multo plura lucratur est in quod solvit usurario. Pignora tollet. i. qui in pignore habet vineam aliquam vel agrum vel domum vel pratum debet computare in sortem fructus aliquin est usura. deductis tamen expensis circa fructus et in meliorationem rei. Item qui habet equum in pignoratum et equitat eum ad negotia sua sive dat ad mercaturam usura est. si ille cui est solvit cibaria eius. Idem est de veste et alia re que utitur quis ad suam utilitatem et alterius dampnum. Item post quod vendere pignus ultra terminum in iusto contradicente debitore non offerens debitum et eo vendito lesa fide. simul accepit post agere ad supplementum. si vero plus restituere debitori tenetur. Verum circa venditionem talis facienda est distinctio. quia aut fuit quod posset vendere. aut quod non. aut de hoc nulla fit mentio. In primo autem debet denuntiare debitori. ut solvat quod si non solvit. et potest vendere secundum formam conventionis et aliter non. In secundo vero autem potest vendere. Sed debet prius denuntiare debitori ut solvat. et si cessaverit poterit postea vendere. Aliter si ante denuntiationem vendiderit furti tenetur. In iii. autem sufficit una denuntiatio et postea elapso biennio poterit sic vendicio. Item si pignus casu fortuito

vel sine culpa sua perierit vel deterioratum fuerit non tenetur creditor. secus si dolo vel culpa sua tenetur. Item si creditor ultra terminum suum in pignoravit aliqua auctoritate propria et cum licentia debitoris vel contra voluntatem. post. Item omnes fructus quos sic creditor recipit sibi computantur in sortem. non debitor ipsemet obligavit pignus suum de suo debitori. Incendens. i. omnis qui iniuste ponit ignem. tenetur ad restitutionem totius dampni quod intulit. habitatores concedentes ad dampnum qui iniuste intulit et qui lesus est. debet preterea iurare quod iniuste ultra non apponet. Sacra ledens. i. qui incendit vel destruit ecclesiam. et qui offendit et in bello iniusto. tenetur ad restitutionem. Collectas male sumens. i. qui facit collectas et exactiones indebitas in clericos et in laycos in invidia vel odio sic faciunt ... qui fodrum dividunt et qui sic faciunt milites qui nimis aggravant rusticos suos in collectis indebitis et angariis. qui omnes tenentur ad restitutionem illis quos dampnificaverunt. Item qui gravet quod collectas seu fodrum dividunt super alios. et si scienter aggravat aliquem ultra quod debent in invidia vel odio. tenetur eis ad restitutionem. Si autem se vel alios alleviat. peccat et mortaliter in communitatem ... Sed non tenetur ad restitutionem civitati. quia non aggravat eam immo ... Et hoc in quo quantitatem sumere est sibi definita vel determinata a communi. Si vero collecta esset antiqua et debita domino temporali et gravat inimicum. tenetur ei in totum. Si autem alleviat se domino tenetur in totum. Si non alleviat amicum tenetur similiter domino in totum. non amicus quia restituit quod hoc debitum pertinet ad ius divinum. Si autem collecta a communi ville pro utilitate communi posita vel iniuste a domino non vero ad propriam utilitatem. non tenentur exactores pro dicta communi. non domino restituere non inimicos si gravaverint eum. preterea domino obedire non debent contra conscientiam. In collecta iniusta. Item nota quod collecta seu fodrum fit duobus modis. in civitatibus. s. quod per alios et postea per alios duobus modis. determinate et indeterminate. Determinate

qui summam determinat racione illius quod alius impon
itur solvendam. et tunc si allevat vel se vel ami
cos non aggravat ceteros, sed minuit tamen. et ideo te
netur tantummodo illi. Indeterminate fit quando summa
non determinatur illis. sed dicit illis quod imponant cuilibet
.x. sol. vel tot denarios pro libra. tunc si se vel ami
cos allevat. defraudat ceteros. sed non tenetur eis ad
restitucionem. quoniam hoc non est de iure divino sed pollici
tacio vel civili statutum. scilicet propter hoc pater ab hominibus
quorum mortaliter peccat in iuramento quod fuit
promissorium. scilicet tempus quantum ad taxacionem. sed non
quantum ad solucionem. quia hoc non iuraverunt. Item
quando fuit sacramentum prestitum. similiter fit duobus modis.
Primo quando debet homo propalare iuramento quicquid habet.
tunc si habet con. iurat tamen est periurus est. sed non tene
tur restituere quia hec datio non est de iure divino
Item secundo modo. quando homo iurat se missurum .x. denarios
pro una quaque libra quam habet in archa communis posita
alicubi ad tempus. infra tempus semper tenetur. et elapso
tempore periurus est si non fecerit. sed non tenetur restituere
quia non contrectavit rem alienam quoniam adhuc domi
nium rei non recessit ab eo. non est datio de iure
divino ut dictum est supra. Si autem iuravit tantum da
re communi. tenetur semper ex virtute iuramenti promi
ssorii. Item qui furatur aliquid communi tenetur resti
tuere. quia contrectavit rem alienam et non suam. Item
illi qui defraudat commune in bannis aut iustis per se vel
per alios. sicut faciunt illi qui precio tegunt se vel
alium homicidam. vel qui radunt de quaterno communis et
bannum. vel qui portant res contra edictum vel similia. non tenetur
ad restitucionem. nisi si quid dederit contra bannum quod dare
deberet communi in cuius iniuria datum est. Item non tenetur
ad restitucionem qui depredatur potestates rei contra bannum
et contra edictum potestatis. Ita tamen quod potestas hoc edictum
fecerit cum consilio regentium civitatem. et pro communi et
utilitate. nam in talibus amittenti non competit re
petitio. et per consequens accipiens reddere non tenetur
quia melior est condicio possidentis. tamen melius facere
ret quod ad dominium si redderet. ne ex avaricia rapere
videretur. Non est quod banna aut iusta non sunt de iure di
vino. sed civili tamen quia penalia sunt. et non artant in
animum prius sed manum. et ideo post sententiam non exigunt

ant consilio sub bursa vel camera. et ideo melior est condicio
possidentis ut dictum est. Item non quod milites non debent
extorquere collectas a suis rusticis nisi habent ex
consuetudine antiqua vel nova que non sit coacta. ex
ceptis in quatuor casibus. Primus est pro defensione
sue terre. Secundus est si voluit incedere iter indictum
a principe suo vel ab ecclesia. neque absque gravi dap
no posset facere necessarias expensas de suo. tunc poss
ent petere moderatum auxilium. Tercius est si in bello
iusto ex parte sua sit captus. non possunt redempcionem
solvere absque gravi dampno. Item si in bello iniusto
Quartus est si vellet ire ad principem pro optinendo
privilegium spirituale protectionis pro se et pro suis. et si qua
alia etiam simul emergerent non posset expensas ne
cessarias facere absque gravi dampno. possunt pe
tere moderate in respectu honeris et facultatibus
subditorum. Si autem non est consuetum ab antiquo quod colle
ctas exigant nec alias angarias subditis suis fa
ciant. et ipsi indigent possunt illis ostendere indigen
tiam suam. et rogare eos quod provideant ipsis. et tunc
rustici debent ex propria voluntate et in signum
dominii dare eis. Sicut quod datur in prelatis illis de sua con
suetudine. Si autem dominus vult ludere ad aleas vel ultra
vires suas ad vanitatem expendere in vestibus histrio
nibus ioculatoribus et similibus non debent propter tales
causas in iustas eas exigere. quod si fecerit ad restitu
cionem tenetur. Item si aufferunt iniustum bannum ab
eo qui non cognoverit deliquisse. vel si deliquit gravat eum
ultra condignum odio vel avaricia. tenetur ad re
stitucionem in hiis. Restitucionem autem de predictis debent fa
cere illis quos specialiter cognoverit dampnificasse. Si
vero universitas generaliter est in dampno et restitu
cio difficilis videatur. post eas remittere aliquam pre
stacionem annuam imperpetuum. vel ad tempus de communi volun
tate eorum. donec eis fuit plenarie satisfactum vel
faciat hospitale vel hoc opus simile pietatis. de con
sensu tamen eorum si possunt requiri. nisi ipsi ex mera
et libera voluntate eis in toto vel in parte remittant. Item
rustici qui defraudant debita iusta dominorum tene
tur ad restitucionem. Item prohibent clericos ne suos
rusticos in talibus exactionibus debeant aggravare
nisi causa racionabilis fuerit et manifesta. et tunc possunt

vel pro deo quod tempore lucrum est.

eis caritatiue auxiliū postulare. Itē plata
q plus extorquet assiduis q̄ ab eis exigat
alegatis debet sic extorta restituere. ⁊ tantūdē
pauperibꝫ erogare. Itē pedagia antiqua a pͥn
cipibꝫ, l' regibꝫ posita pp deffensionē, strate
ul' maris iuste possunt recipi dū in̄ fiat
pp q sūt statuta. alr nō. Noua aūt pedagia
nō possūt exigi n̄ fiunt instituta pp iminē
tē necessitatē. ab illo q pōt. ita tn̄ q cessan
te cā cesset effect⁹ alioqū tenet restituere
illis a qbꝫ sūt accepta si possūt sciri. sin aūt
cū consilio eccłie debet expendere. in pios usus
Deceptores uō q huiusmōi iusta pedagia de
fraudant tenetur ad restitutionē. Si aūt
saracenos i his defraudat debet eis resti
tuere si possūt. aliōqn ad mandatū ecclie ⁊
pauperibꝫ erogare. n̄ hꝫ fraus fuit de inalibꝫ
phibitis. q illud pedagiū cū toto lucro debet
expendere i redeptionē captiuorum. l' p se l' p aliū
i fidei xane subsidiū. Trametas. i. mutās
tinos metas sui finiū terrarum. q tenet p
xio dāpnū restituere p̄teritū ⁊ reportare t̄
minū i loco suo ubi p̄us erat. Si h n̄ pōt sin̄
scandalo facere relinquat t̄minū ubi eū fixit
⁊ satisfaciat pp̄io quantū illi possessio dete
riorata ē. Iudex. i. iudex male iudicat.
siu p maliciā. siu p iprudentiā. tenet ad
dāpnū ⁊ ad interesse illi q ex sua snīa lesus
ē. n̄ possꝫ iducere illū p quo tulit snīam ad
restitutionē. Itē si accepꝫ pecuniā. distingue.
q aūt accepit ut iudicaret inique. aut
ut iudicaret iuste. ut simpliciter. ut iu
dicaret. In p̄mo casu tenet ad restitutionē
si, ue iniq iudicaret. siu iuste. n̄ tn̄ illi q
dedit q tpit dedit. sꝫ eccłiā
i tentionē dedit. l' p deo.
q ex offō tenet iudex iudicare. Itē
iudex delegatus pōt exigere expn̄sas suas, expen̄
sas suas moderate. Itē si iudex nullo m̄
uoluit ferre snīam. ⁊ pp h aliqs amisit

l' p deo
q illi i cā i iuriā dedit, In aliis duobꝫ
tenet restituere illi q dedit.

uis suū. tenet ad restitutionē. Accusans.
. i. accusator q accepit ut accusaret. ⁊ n̄ accu
sauit tenet restituere illi q dedit. si n̄ tpit
dedit. Alias. ei i cā i iuriā data ē. l' p deo.
Itē si male accusauit tenet restituere ei q dāp
nificauit siue dāpnificauit. eū i pecunia
siu i fama q̄ē maius dāpnū. Testis iniquus
. i. testis. ⁊ alii supdcī iniq tenet ad resti
tutionē, omīꝫ que p suū falm testimoniū. pri
mus el' admisit. sꝫ q fuit i culpa. siu i
parte siu i toto. Itē si prius noluit h̄re pec
uniā. si debet ferre testimoniū l' n̄ ferre.
dꝫ restituere illi q dedit. aliōqn illi i cā in
iuriā data ē. l' p deo. Consiliarius. i. ille q dat
consiliū male faciendi. Alias n̄ factor ē. pn
cipal' consiliator ē. ⁊ tenet i solidū. sic pri
cipal' auctor. n̄ auctor restituat. Si aūt con
sulit. alias factor p̄ticularis est. ⁊ tenet
tm̄ p pte sua. i. sꝫ q sūt consiliarii. Itē q sci
enter dāpnificat illū q recepꝫ ab eo consiliū
tenet illi ad restitutionē. Aduocatus. i.
aduocat⁹ q tenet ad restitutionē, oīū q aliq
cā quos p̄stabat patrocinium. pp ipsi' p̄tina
ciā i iuste amiserūt. tenet illis qbꝫ p̄stitit
patrociniū. si pp suā i fidelitatē, l' negli
gentiā. l' i prudentiā amiserūt cāꝫ. tenet q si
extorsit salariū. uni n̄ debuit extorquere ul'
extorsit ult' q debuit h̄re extorsit. Qui male tra
ctās. i. consiliarius. ⁊ aduocat⁹. q male utitur
consilio ⁊ aduocatione. ut pdcī. Supponens le
des. qui supponit q mult' alienū ptū. i. dāp
nū mariti. l' legitimorum heredū. ul' qn̄ spu
riū puerū ex alio hoīe que marit⁹ credit
pp̄iū. Mulier ē tenet laborare bona fide p se
⁊ p alios puerū cū consilio sapientis aliquo
mō. q puer nō assequatur e hereditatē illius
q credit pat' suus. ⁊ nō ē. Satisfaciēs
indempnitate p expensis pueri. ⁊ si h facere nō
pōt de dote sua satisfaciat heredibꝫ. si marit⁹
ē mortuus. sꝫ si uiuit q ipe tenet dotē pp
pat' satisfacere cū potuit. l' marito i morte p
pa. ⁊ si h ē n̄ pōt. doleat i aīo. ⁊ suffic̄ ei ad

testis ei te
net ad resti
tutionem.

Si lucrā itē
tōe dedit.

ē

salutem. quia materia generalis est. Sed si melius
vis cognoscere require in summa rubrica de rapina
capitulo mulier que de adulterio. Rectores ecclesie ... i. ille qui dat bona ecclesie.
bona pravis. immobilia et mobilia mere-
tricibus vel aliis turpibus personis in tantum peccant non
naturae de redditibus et fructibus prebendis
quos devorare possunt peccant mortaliter propter
duo. unum quia dant ut alliciant eos. ad hoc
quod nutant in peccatis. aliud quia superflua de-
berent expendere in pauperibus vel in profectum ecclesie.
propter quam omnia habent. De illis autem qui dant parentibus
ut ditarent filii dicta possunt. Dicunt quidam aliqui qui
dicunt quod recipientes. non tenentur ad restitutionem
non illis qui dant quia tempore dant. sed in utilitatem
ecclesie vel pauperibus ille est parrochie. Dicunt quidam
quod si isti non restituunt. etiam qui dederunt te-
nentur ad restitutionem ecclesie vel pauperibus si habent
de patrimonio vel de alio proprio et non possunt quia recipi-
entes tales principales raptores. Sed hoc sententia
nimis dura esse videtur. quia hoc omnia clerici pote-
rant retinuisse vel consumpsisse in necessitatibus ... inutilis vel archa.
propriis vel absque necessitate sine conscientia restitutio-
nis. Sed tanta posset esse famis necessitas quod si
fructus ecclesie pauperibus non sufficerent.
possent dare mobilia et etiam immobilia hac de causa
vendere et impignorare. sed tamen de licentia et auctori-
tate episcopi. Sed clericus non potest facere testamentum
de ecclesie mobilibus et immobilibus. fructus autem
prebendarum et cetera mobilia que licite potest consu-
mere in vita. potest in egritudine constitutus
competenter tamen mittas. moderate et non ratione testamen-
ti sed elymosine ac pietatis conferre. pauperibus
locis religiosis. et illis qui ei inviti. honeste
servierunt. sive sint consanguinei sive alii. Pro ea
de patrimonio et alia successione. de eo quod ei do-
natum est non intuitu ecclesie sed persone. vel de acqui-
sito partitione. vel alio licito modo potest facere
testamentum. ita tamen quod ecclesia fuerit indempnis.
Si propter hoc sollicitudinem. vel culpam suam res
ecclesie diminute sunt vel negligenter amis-
se. vel de rebus ecclesie expendidit in meliora-
tionem proprii patrimonii. vel e converso. Si hoc constat
potest in recuperare. de rebus ecclesie ita ut hinc
inde fiat debita compensatio. Sed possunt consan-
guinei si sint qui ab intestato succedere in omnibus
secundum iuris ordinem. quibus deficientibus succedit ecclesia.
Iussio. i. quando aliquis precipit fieri aliquid dap-
num iniuste. tenetur in solidum quia principalis est.
Consilium. i. qui dat consilium maleficio. quod
distinguitur. quia si dat consilium alias non factor
teneretur in solidum si auctor non restituunt
si autem alias factor tenetur pro parte sua. Con-
sensus. i. qui consentit in maleficium. quia fa-
cientes et consentientes. pena. quando quis consentit dando
aliquod consilium auxilium vel favorem. alias si consentit non
resistendo. vel dissuadendo vel propalando. vel alio modo non
sic. peccat tamen non tenetur restituere. non tamen
dominus qui ex officio suo tenetur resistere. quia te-
neretur. i. daret auxilium indirecte seu
audaciam malefactoribus vel favorem. Pal
pa. i. adulator. sed si adulatio est generalis
peccati sed non tenetur restituere. ut cum dicitur
bonus latro est. Recursus. i. ille apud
quem latrones habent recursum. debet restituere
quamdiu habet spolia in sua potestate. et non
timeat imminere sibi periculum. vel exceptis la-
tronis vel excepte potestatis. si diceret aliquam p
... alius non tenetur. non recursus est furtive
spoliati ut cum dicunt. Si feceritis tale ego
recipiam vos securos. quia talis est qui consulens
vel adiuvans. Rebus acceptis dono. i. qui
recipit ex dono de male ablatis tenetur ... sed fact.
restituere cum toto interesse. si latro vel raptor
non restituerit non quando recipit necessitate vi-
ctus. aut agendo cum expoliatore. Idem
est quando recipit bona fide. sed postea cognoscit
quod sit furtivum. debet resti-
tuere. Ratio ve sa
... i. quando publice [illegible] crediderit emit
furtum. vel rapinam de in iusto bello. vel
accusarius. tenetur ad restitutionem cum
toto interesse. quia furtum [illegible] comittit.

contrectando rem alienam in contractu pretio quod dedit,
nisi dominus vellet sibi de gratia restituere. Nam quando ea in-
tentione emeret ut ille cuius esset non admitteret
sibi pro eodem pretio reddere quod non liberatur si vendiderit
vel modo alio alienaverit. Nam principaliter fur vel la-
tro restituat cum toto interesse. Tunc sufficeret
si daret pro dampno lucrum quod inde acquisivit. Et quod dictum
est de primo emptore dicendum non est de secundo et mil-
lesimo si per totum mundum transiret tales res ma-
la fide. Heredes quoque simul omnes huic reddere
debent. id est omnes supradicta reddere debent male
ablata. Sed predictas distinctiones et si ipsi non re-
stituerint. Heredesque [illegible] simul. id est omnes
heredes simul te[illegible]netur post
mortem illorum. Sed quid pro te[illegible] quibus huiusmodi
de hereditate. sunt sicut filii [illegible] heredes sive ex-
tranei. Et hoc observatur in debitis et male ab-
latis. in legatis autem possunt heredes retinere
legittimam partem. Que hec est. si sunt filii et heredes
et sunt quatuor aut infra. tertia pars est
legittima. Si vero sunt quinque vel ultra medietas
est legittima. Si autem sunt heredes extranei sive
quatuor sive plures sint quarta pars
est legittima. Et nota quod in parte legittima
non potest pater filium exheredare occasione
odii. legati vel doni. Et nota quod restitutio debet
fieri expoliatis si vivunt sive et sanctis alioquin
heredibus. et si nec ipsi nec heredes sciuntur. tunc debet
dari pauperibus per consilium episcopi vel sacerdotis peniten-
tialis. si discretus est. Item si scitur certa persona
ex statim sunt longa mora expectare se volun-
tati eius in omnibus pro posse suo. Ita quod si non
vult qui misereri vel dare dilationem cedat
omnibus et si sunt sit privatum sive plus est tamen si
privatum est debet fieri privatio per intempestam
personam. Item si privatum est et non potest restituere
non tenetur innotescere dampnificato dummodo
non habeat voluntatem satisfaciendi cum po-
terit. Sed non est publicum sibi vero non tenetur innotescere
ex debito sed ex congruo ne scandalizetur
qui credit cum perveniret cum non possit. Item nota
quod restituentes si vult restituere ad sa-
lutem debet duo ostendere creditori scilicet velle et posse
et ad minus velle si non potest posse et ita sive totum
suum paratum sive nichil recipiat creditor solutus
est debitor. Quod si aliquis ostendit posse et non velle quod dicit
creditori si volueris concedere mecum ego con-
dabo tecum. Non est dicenda satisfactio et si volumus ad
voluntatem meam non ad voluntatem tuam. Quod si
crederet quod totum vellet accipere nichil daret.
At creditor vult potius accipere aliquid quam nichil.
talis enim satisfactio non est salutifera quia non satisfac-
ciet sed si. Item alius ostendit velle sed non posse dicens
libenter tibi restituerem omnia sed non habeo unde. et
non ista est salutifera si potest. quod creditor audiens
impotentiam oportet vellit nollit absolvere
eum quoniam ut ait lex. Inhumanus est actio qua in-
opia debitoris exacerbat. Item pone quod aliquis
condam usurarius offert libere totam pecuniam cre-
ditori ostendens plenariam voluntatem cum non
habet. Quod si crederet quod aliquid acciperet non offerret
creditor autem nichil penitus vult accipere sed liberali-
ter dimittit totum. iste plenarie satisfacit pro-
pter non dedit. Ideo postmodum sufficit sibi sola contri-
tio vel satisfaciat deo. Sed non consulendum est non contri-
tus ut ad minus liberam hanc satisfactionem immo sa-
tisfaciat. Item sunt aliqui usurarii qui nituntur decipe-
re deum. et numerata usura et accepta tunc expon-
unt eam dantibus creditores quod non accipiant quod si cre-
derent quod retinere non presentaret. Sed ille vero
deret quod retinere non presentaret. Sed ille vero
more vel verecundia ducti nichil vel parum ac-
cipiunt. Idem est de illo qui concedit recipiendo usuras.
Item nota quod quinque sunt modi satisfaciendi. Primus est
cum pecuniam libere offerunt. Secundus cum pecunia non habet
sed offert pignora. Tertius cum pecuniam non habet
nec pignora competentia. faciat tamen instrumentum ut
heredes compellantur ad restitutionem et cetera si ipse moritur.
Quartus. cum mediante sacerdote vel alio reli-
gioso fit voluntaria et libera concordia. Iste tamen
medius debet semper creditori posse et velle liberum
debitoris. Quintus ut cum de consensu et mandato credi-
toris ponit debitor aliquam possessionem in manu
alicuius viri honesti ex cuius pecunia fructibus
solvatur debitum. deinde possessio ad heredes et cetera

residuum donans cum isti tales dicant se sa-
tisfecisse quod non est verum.

reuiuet ul' tradit; remanet ppetuum p incertis
hat fiat hec de licentia eccle aliq3 uoluntari
no creditoris ꝯsensum ē uale ad salutē
qm̄ s. certe nosciᵗ p̄ꝯ. Ite cū restitutio ul'
solutio fiat ab alio qui nō pot oīa. primo dz
fi s̄m sc̄bn illi q prio dedit. ꝯ ſꝫ caritatē
illi q plus indiget. ſꝫ si dederit p̄mo creditori
ri solut' ē si hat liberam uolūtatē. ꝯ p̄cta
oīb3 satfaciendi si h̄ret dū mō n̄ habuit
ī hac malicia. Uerūtn̄ p̄fectius eēt sic indi
gent' parte. q distribuet iter ip̄os p ut ē
debitū uniuscuiusq3 plus ꝯ minus. tn̄ p̄mi' creditor
hēt actiōē; ī indiuiso ꝯ possessore.

De absolutione sacerdotis.

Sciendū ē q null' sacdos pot ab
soluē aliq̄ religiosū alt' p̄fessionis n̄ s̄m
licētia plati illius ul' uisitatoris. si uisitator
ē p̄petuus ul' an q̄ eī cōpetit auctoritas. Similiter
sp̄al'. monachus aūt pot absoluē p licētiā ui
sitatoris eor' ul' epi si monasterium subest e
epo. Abbatissa dicitur aliq q nō pot hāc licē
tiā dare ŝ h̄t auctoritatē sp̄ualē eligendi ꝯ
ꝯ alius ꝯfessorē. qz q ip̄a n̄ h̄t alii dare nō
pot. s. auctoritatē absoluēdi pctā. Aliqui
dicūt q ſꝫ q hēt ꝯsuetudo. qz si sup̄liciat dic
q ē dn̄s eccle parrochial. pōt ibi ad tp̄s
sacdotes adducere q parrochianos absol
uat. qz iste clericus ꝯ aliena clau aper ar
chā sibi commissā. siue ꝯ commissū alteri sb
mittit. qm̄ platura illa ꝯmissa ē p̄sōe nō r
ordini tm̄. ꝯ eccla trāsit ad eū cū uniūsali. Et ita p sile dicit q abbas qn̄ ē sac
dos. ꝯ abbatissa q3 n̄ ē inhitū ul' ab ordīe
ul' a sup̄iori possūt suo sb̄dito hāc licētiam
dare. Itē nulli sacdos religiosus pot absol
uē ul' ligare mortalia pctā alicui. nisi sui
ordis sui alt'. absq3 licētia gn̄ali. ul' sp̄ali
sui p̄prii plati q h̄t claues ligatas. Itē si h̄t
licētiā ip̄e. n̄ pot eā exercere ī alt' subditos
seculares absq3 licētia epi. ul' sacdotis eorū.
ul' alt' plati q h̄ possit. n̄ forte sit p̄uilegi
atus. Itē secularis sacdos n̄ pot sibi soluē ul' li
gare. absq3 licētia epi. n̄ qm̄ ē ei ꝯmissa

De symonia circa religiosos.

eccla hūs curā aiar. ꝯ tn̄ solūmō sb̄ditos suos.
Circa religiosos quadruplex ē symonia. prima.
sic recept' ī religiōē p symoniā. Sc̄da. si
ē electus aliq̄s ī abbatē. ul' ad ordinē recept'
symoniace ꝯ auctoritate ul' ꝯsilio suo. Tertia.
si ordīē hūit p symoniā. Quarta si recep
ordīē; exustēs ꝯ symonia aliq̄s p̄dc̄or. Quid ḡ
ꝯ singul' agere debeat uideamus. De p̄ma r
sciendū ē. q si ē receptus p symoniā. sm̄ excep
tōē pure. ꝯ suplicat d3 renūtiare. sui sit
sb̄dit' siue plat'. ꝯ si ip̄o sciēte fuit ꝯmissa
ꝯ post ꝯsaluū monasterii sui sp̄e restitutionis
de monasterio [illegible] repellatur. ꝯ ad
agendā pn̄ [illegible] tenetur ī artiori
regula [illegible] trudatur. ꝯ si artior nō in
uenitur. ꝯ mutari ī aliud eiusdē regule.
q si comode nō pot fi p̄petuo fiat saltem
ad tp̄s. ꝯ postea eligatur. ꝯ recipiatur denuo.
Si uō an̄ ꝯsaluū fuit. ꝯ ip̄o sciēte fuit re
pellatur de domo illa. ꝯ ī alio domo eiusdē
ordinis collocetur. q si comode. fi n̄ pot ne du
nabili ī seclo euagetur ī eodē p dispēsatōēz
epi ul' ip̄i capituli q h̄ pot dū m̄ ip̄e n̄ sit
p̄ceps ēminus mutatus p̄orib3 locū ꝯ ī
ferioribus ꝯ assignatus ī stallus. Si aūt
ip̄o ignorāte fca ē symonia. siue an̄ ꝯsaluū r
siue post. renūtiet ut s̄. ꝯ postea de no
uo eligatur. mutatus tn̄ locus ū sup̄. Nō q
ē necesse cū h̄ casu mutet stallū n̄ qm̄
sciuit ꝯ si statī renūtiauit. Pecunia uō
symoniaca. ꝯ possessiones. debet salui quo
ad uniuscuiusq3. simpliciter restitui ꝯ alii
monasterio si ingredie. ut sic h̄t p̄mus
hāt emolumentū. Post mortē aūt eius dz
reddi primo monasterio. Itē cū tali possūt
pure resignit. post dispēsari ī ordīe r
suscipiendo ꝯ ini ꝯ ī tali casu ꝯsistere.
suscepto ab epo. si ē ab illo pctō ī munis
aliquis metropolitanus ul' ꝯ abbas si h̄t
p̄uilegiū. ꝯ ē ī h̄ sibi sīn culpa. qz hic op
atur symoniace ī bn̄ficio. Sequitur de scd̄a
symonia. si aliq̄s ē elect' in abbatē. uel

receptus ad ordinem symoniace de consilio quamvis
sua. De qua dictum est. quod si ipsum actum est per abbatem
quo abbas renunciare debet. Et si ipse sciunt non potest
recipi absque dispensatione pape. Idem est si ignora
uit. quam scivit non sciunt abrenunciavit. potest
episcopus dispensare. ut recipiatur alias. non tamen ibi. i
maneat si repleat possit. Et tales eligentes amit
tunt vocem eligendi alterum. Si non peccaverunt in
recipiendo aliquem. receptus abrenunciare debet in
placito. et tales recipientes non habent vocem ulterius
recipiendi eum. Et soli aliqui qui non peccaverunt in hoc
Et ipsum punire debent. iuxta discretionem episcopi. si
est fuit manifestum. Item pena in susceptis et
suscipiendis propter hoc. et propter abbatem prodesse. sive sit
sit privatum sive publicum suspensi. Et potest cum
eis episcopus dispensare. post penitentiam iniunctam. Prae
terea abbas qui talem taliter recepit. pena consimi
li vel maiori cum ipsis omnibus puniendus. et beneficio di
spensabili perfruatur. De tercia et quarta simo
nia est dictum in titulo de irregularitatibus et symo
nia. Et non qui furtum committit quibus subditus qui
aliquid domini vel spiritualis personas vendit vel com
mutat vel donat parentibus vel aliis seu turpibus
personis. seu quod pro donis nisi in articulo necessitatis in
strictae absque licentia generali vel spirituali. Generali dico
quam professio alicui data est talis auctoritas vel
qui suo officio est annexa. et si aliter fecit. quam furtum fecit.
tenetur per consequens ad restitutionem ipse. et procu
recipientes. Ideo in iungendum est ei. ut recuperet
si potest. vel restituat si habet unde. vel abbati dicat
si vult. vel apparentibus petat. vel conventui scribat
si scit. vel aliquid equipollens faciat spiritualiter. cum
prelatis. vel quod actibus et vestibus. quibus potest
abstineat huius rei causa. Et si aliquis istorum non
potest facere. doleat in animo. et proponat decetero ab
stinere ab huiusmodi. De illis autem qui talia an
te ingressum religionis fecerunt. dictum est supra.

Explicunt tractatus introductorii ad
summam raymundi. et per consequens ad
decretales.